

Lär av Mästarna

Arrangering för två till fem stämmor

Ö V N I N G S D E L

Copyright © 1995 Sting Musik

All rights reserved

No parts of this publication may be, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying or otherwise, without prior written permission of Sting Musik.

Hur arbetar man parallellt med ”Lär av mästarna – Klassisk Harmonilära”?

Materialet ”Lär av Mästarna – Arrangering för två till fem stämmor” är tänkt att fungera tillsammans med läroboken ”Lär av mästarna – Klassisk Harmonilära”, där avsnitten i de båda böckerna kan användas växelvis (men även parallellt) på följande sätt:

Klassisk Harmonilära

① Huvudtreklanger i dur och moll

④ Fler funktioner i dur

⑤ Ackordens omvändningar

(båda böckerna behandlar delvis samma sak, se nedan)

⑦ Fler funktioner i moll

Arrangering för två till fem stämmor

② Melodik

③ Tvåstämmighet

⑤ Basstämmor

⑥ Trestämmighet

⑧ Fyrstämmighet plus melodi

⑨ Fyrstämmighet

Den som valt att arbeta parallellt med ”Lär av mästarna – Arrangering för två till fem stämmor” kommer att upptäcka att några avsnitt behandlar samma moment, men med något olika inriktning. Utgångspunkten har här varit att båda böckerna ska kunna fungera självständigt, dvs en av böckerna ska kunna läsas utan hänvisningar till den andra. Detta har medfört att vissa sidor i faktadelarna samt övningsdelarna har dubblerats. I de fall du stöter på dubbelningar kan du i första hand läsa texten/göra uppgifter i *denna* bok.

Följande sidor/uppgifter är lika eller snarlika:

Klassisk Harmonilära

Sida

12–13

16–17

20–21

44

46–51

52–53

303–304

309

340 (Uppgift 4)

341

343–344

347 (Uppgift 12)

362 (Uppgift 27a)

389 (Uppgift 15a)

407 (Uppgift 13b)

429 (Uppgift 7)

431 (Uppgift 9)

Arrangering för två till fem stämmor

Sida

70–73

24–27, 70–71

14–15

40–43

42–43

72–73, 50–51

205–206

208

229 (Uppgift 1)

249

229, 233

251 (Uppgift 5)

253 (Uppgift 6d)

259 (Uppgift 12b)

268 (Uppgift 6)

260 (Uppgift 13)

259 (Uppgift 12a)

Melodier i övningsdelen i alfabetisk ordning

209	BRAHMS' LULLABY	226	LITEN KARIN
274	BUNDESLIED	235	MENUETT
210, 276	THE CHAMBERLAIN IS NOW OUR SQUIRE	207	NU SKA VI SKÖRDA LINET IDAG
234	FJÄRILN VINGAD SYNS PÅ HAGA	237	PLOCKA VILL JAG SKOGSVIOL
290	FREDMANS EPISTEL NR 35	271	ROKOKOVARIATIONER
294	FREDMANS EPISTEL NR 71	223, 257	SINFONIA CONCERTANTE
246	GREENSLEEVES	216	SOLEN GLIMMAR
280	HEMLÄNGTAN	266	SOM STJÄRNOR SMÅ
230	HÄR BLÅSER NORDOST	265	UTI VÅR HAGE
219	INGEN SER RINGEN	224	WALZ
231	JAG VET EN DEJLIG ROSA	287	VEM KAN SEGLA
220	KÄRASTE BRÖDER	222	WE SHALL OVERCOME
238	LIKSOM EN HERDINNA	264	ÖNSKEVISA

Litteraturförteckning

Böcker i harmonilära:

BECIFRING & AKKORDSPIL 1 & 2, Kampp - Fahnøe
CHORDS, Ola Eriksson
EPOKERNAS HARMONIK, Diether de la Motte
HARMONILÄRA, Valdemar Söderholm
HARMONY, Walter Piston
HARMONIK OCH SATS, Ingemar Liljefors
JAZZ- OCH POPHARMONIK, Sten Ingelf
PRAKTISK HARMONILÄRA OCH ACKORDSPEL, Sten Ingelf
MODERN HARMONIC TECHNIQUE, Gordon Delamont
MUSIKALISK SATSLÄRA, Henry Lindroth
ROMANTIKKENS HARMONIK, Jörgen Jersild
TRADITIONAL HARMONY, Paul Hindemith
TRADITIONELL HARMONILÄRA, Roine Jansson/Ulla-Britt Åkerberg
TWENTIETH-CENTURY HARMONY, Vincent Persichetti

Böcker i arrangering:

ARRANGING AND COMPOSING, David Baker
JAZZ- & ROCKARRANGERING, Sten Ingelf
JAZZARRANGING AND COMPOSING, Bill Dobbins
JAZZCOMPOSITION AND ORCHESTRATION, William Russo
LÄROBOK I ARRANGERING, Ola Eriksson
SOUNDS AND SCORES, Henry Mancini
THE CONTEMPORARY ARRANGER, Don Sebesky
THE PROFESSIONAL ARRANGER/COMPOSER, Russel Garcia
TRADITIONELL ARRANGERING, Roine Jansson

Även om boken som helhet är skriven så att svårighetsgraden ökar successivt, finns i faktadelen ibland mer avancerade tekniker blandat med enklare. Av den anledningen kan det vara bättre att följa övningsdelens uppläggning som har en klarare progression. Längst ner på varje sida finns hänvisningar till faktadelen som du kan följa.

Eftersom två-, tre- och fyrstämmiga övningar blandas i kapitel 7 kan man som alternativ studiegång plocka ut de uppgifter som bygger på tvåstämmighet och arbeta med dessa direkt efter avsnittet om tvåstämmighet (detsamma gäller naturligtvis även tre- och fyrstämmighet).

För den som inte har grundläggande kunskaper i läggning och stämföring av tre- och fyrklanger med grundtonen i basen, finns ett avsnitt med inledande övningar (uppgift 1–5) med början på nästa sida. Dessa kunskaper är nödvändiga för att du ska kunna arbeta med kapitel 1. I uppgift 3 och 5 finns dessutom förslag på ytterligare övningsmelodier!

Det är mycket viktigt att du har tillgång till piano eller något annat ackord-instrument när du arbetar med uppgifterna. Att få höra det man skriver är en självklar förutsättning för att kunna skaffa sig kunskaper om hur det låter. Hur ska man annars utveckla sitt inre öra?

Vissa moment, som att lära in ofta förekommande ackordföljder, t.ex. kadenser och vanliga stämföringar, gör man bäst vid piano. Det krävs en hel del arbete, särskilt för den som inte spelat piano tidigare. När man arbetar praktiskt ”sitter” kunskaperna bättre eftersom fler minnescentra är aktiva. Dessutom övar du upp din förmåga att kompa på piano och förbättrar även ditt harmoniska gehör. Om du är nybörjare på piano är det viktigt att framhålla att du kan spela övningarna *hur långsamt som helst!*

Inledande övningar

1 I följande exempel ska du öva dig att lägga tre- och fyrklanger fyrstämmigt och i sammanträngt läge på det sätt som beskrivs på sidan 73, ex. 1, 4 och 5.

a *Treklanger med grundtonen i basen:*

- Lägg till – närmast under 1:a-stämmans ton – de två toner som saknas för att de tre övre stämmorna ska bilda en fullständig treklang, se takt 1.

b *Fyrklanger innehållande ackordets alla toner och med grundtonen i basen:*

- Närmast under 1:a-stämmans ton lägger du till de två toner som fattas för att ackordet – tillsammans med bastonen – ska innehålla fyrklangens *samtliga* toner, se takt 1.

c *Fyrklanger med utesluten kvint och med grundtonen i basen:*

- Lägg till – närmast under 1:a-stämmans ton – de två ackordtoner som saknas för att de tre övre stämmorna ska bilda *dominantseptimackordet med utesluten kvint*, se takt 1.

Upplösning av dominantseptimackord

2 Stämför nedanstående ackordföljder med "minsta möjliga rörelse".

- Av det första exemplet framgår att *dominantseptimackord med utesluten kvint* ska användas och att ledtonerna ska upplösas på det sätt som beskrivs i exempel 2 på sidan 71 (se även takt 1 nedan).

Med tonikan i tersställning:

G7 utan kvint

C G7 C D A7 D B^b F7 B^b

C: T D7 T D: T D7 T B: T D7 T

Öva även c-, d- och h-moll!

Med tonikan i oktavställning:

F C7 F G D7 G E^b B^b7 E^b

F: T D7 T G: T D7 T Ess: T D7 T

Öva även f-, g-, e-, a-moll samt A-dur!

Öva dig att spela ovanstående kadenser på piano. Det är bra om du så småningom kan spela alla *utan* stöd av noter!

Stämföring i ackompanjemang

- 3 Skriv ett arrangemang för sång med ackompanjemang av piano, t.ex. valskomp.
- Stämför med ”minsta möjliga rörelse” och upplös ledtonerna på det sätt som du övat i uppgift 2.
 - Använd endast ackordens grundtoner för basstämmen.

NU SKA VI SKÖRDA LINET IDAG

Trad

Nu ska vi skör-da li-net i dag, häck-la det väl och spin-na det bra.
Sen ska vi söm-ma skjor-ta och kjol, sväng-a oss glatt i dan-sen.

Dunk, dunk, dunk, dunk, dunk, dunk, väv-sto-len slår, spo-len den går. sväng-a oss glatt i dan-sen.

Andra melodier som är lämpliga för ytterligare övning av ovanstående moment:

Vi äro musikanter	Så 215 *
Kom lilla flicka valsa med mig	
Ju mer vi är tillsammans	
Alouette	
Valpen i fönstret	
Aspelöv och lindelöv	Så 16
Kan du sätta en potät?	PH 184
Till Jack	PH 184
Till min syster	PH 186
He's Got the Whole World in His Hand	PH 187
Come Back Liza	PH 186
Kerringa med staven	PH 187

* se förkortningar på sidan 3.

Fullständig helkadens – stämföring

- 4 Skriv ackordbakgrunder till nedanstående ackordföljder (fullständig helkadens) och stämför med ”minsta möjliga rörelse”.
Det första exemplet står som modell och visar att stämföringarna av D7 – T från uppgift 2 ska användas, alltså med dominantseptimackord *utan kvint*.

Med tonikan i tersställning:

G7 utan kvint

C F G7 C D G A7 D B $\flat$ E $\flat$ F7 B $\flat$

C: T S D7 T D: T S D7 T B: T S D7 T

Öva även c-, d-, och h-moll!

Med tonikan i oktavställning:

F B $\flat$ C7 F G C D7 G E $\flat$ A $\flat$ B $\flat$ 7 E $\flat$

F: T S D7 T G: T S D7 T Ess: T S D7 T

Öva även f-, g-, e-, a-moll samt A-dur!

Med tonikan i kvinställning:

C F G7 C D G A7 D B $\flat$ E $\flat$ F7 B $\flat$

C: T S D7 T D: T S D7 T B: T S D7 T

Öva även c-, d- och h-moll!

Öva dig att spela ovanstående kadenser på piano. Det är bra om du så småningom kan spela alla *utan* stöd av noter (utvidga senare så att du behärskar alla tonarter)!

5 Skriv ett arrangemang för sång med ackompanjemang av en stråkkvartett till "Brahms' Lullaby" eller någon av melodierna under rubriken "Andra lämpliga melodier" nedan.

- Låt en ackordbakgrund med "minsta möjliga rörelse" ligga som grund för ackompanjemanget på det sätt som beskrivs i exempel 2 på sidan 69.
- Utnyttja de stämföringar du övat i uppgift 4 och låt ackordens grundtoner ligga i basen.

BRAHMS' LULLABY

J. Brahms

C G7

Lul - la - by and good - night, with ros - es be - dight, with li - lies be -

C F C

spread is ba - by's wee bed; Lay thee down now and rest, may thy

1 2

G7 C G7 C

slum - ber be blessed. Lay thee slum - ber be blessed.

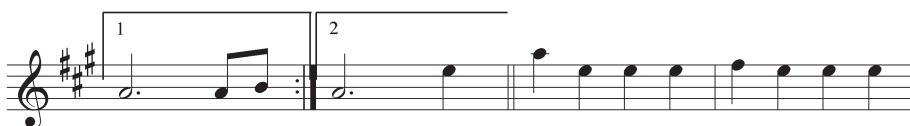
Andra melodier som är lämpliga för ytterligare övning av ovanstående moment:

Bei mir bist Du schön	PH 184
An den Mond (Trad)	
The Chamberlain is now our Squire	s 276

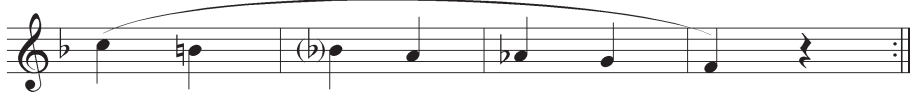
Kapitel 1

1 Analysera nedanstående melodier utifrån följande frågeställningar:

- Vilken form har melodin? Skriv ut ett formschema, t.ex. AB. Om delarna liknar varandra men avviker något, betecknas dessa A A¹.
- Hur många takter består varje formdel av?
- Hur långa är fraserna?
- Finns det en eller flera höjdtoner och i vilken/vilka formdelar är dessa placerade?
- Ringa in de toner som bildar de båda melodiernas första motiv.

J. S. Bach: Cantata No. 212, Arie No. 2

Schubert: Acht Ecossaisen, No 2

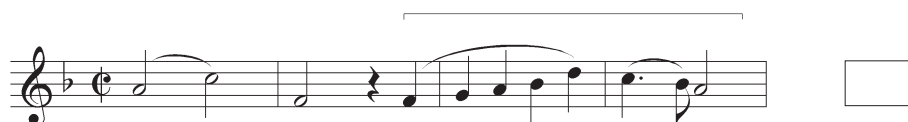
Frasbildning

- 2 Beteckna de fyra första fraserna i A-delen (t.ex. a b a b) i följande citat hämtat från Schuberts lied "Die Forelle".

Efter vilken princip svaras första frasen i följande melodiska citat (se ex. 2 på sid. 11)?

- ① *upprepning eller sekvens*
- ② *motiviskt svar, d.v.s. liknande utan att vara sekvens*
- ③ *omvändning av motivet*
- ④ *rytmen upprepas i svaret (i stort sett), men melodin är "ny"*
- ⑤ *stor kontrast, d.v.s. svaret har mycket lite gemensamt med 1:a frasen*

Mozart: The Magic Flute, March of the Priests

Mozart: Piano Sonata in A major (KV 331)

J. S. Bach: Menuet G major

Haydn: Symphony No. 100, IV

3 Till nedanstående ackordföljder ska du komponera melodiska fraser i traditionell stil. Varje exempel ska innehålla två fraser som komponeras efter de principer som anges för varje uppgift (a–e).

Exempel:

Tänk fraserna som början på en melodi, d.v.s. formen behöver inte kännas avslutad!

- (a) Utforma 2:a frasen som en sekvens av 1:a frasen (ex. ”Säg farväl, lilla fjärl, åt nöjen”, s. 11).

med eller utan upptakt:

2/4-takt: F I C7 I C7 I F I

- (b) Utforma de två fraserna som fråga/svar. Basera 2:a frasen på 1:a frasens *rytm*, men då med en annan melodik. Rytmen *kan* avvika i svarets avslutning (ex. ”Au clair de la lune”, s. 11).

med eller utan upptakt:

4/4-takt: D G I D I A7 I D I

2/4-takt: F C7 I F I B^b F I C I

- (c) Bygg 2:a frasen på 1:a frasens motiv, vilket kan bestå av två eller flera toner. De två fraserna ska fungera som fråga/svar *utan* att bilda sekvens. Ett melodiskt språng i motivet *kan* i svaret göras större/mindre, t.ex. en ters ned svaras av tritonus ned (Jämför ”Gluck: Musette” på sidan 11)!

med eller utan upptakt:

3/4-takt: G I C I D7 I G I

2/4-takt: Dm I A7 I A7/C[#] I Dm I

- d Bygg svaret på en omvändning av motivet, vilket kan bestå av två eller flera toner (ex. "Nu grönskar det", "Sov, du lilla vide ung").

med eller utan upptakt:

3/4-takt: G | D7/F# | D7 | G |

- e Bygg 2:a frasen som ett både rytmiskt och melodiskt kontrasterande svar (ex. "Die Forelle", "Midnatt råder").

Tänk den ena frasen som något mera rörlig än den andra!

med eller utan upptakt:

2/4-takt: Am E7 | Am | Am/E E7 | Am |

4 Använd den andra melodin du skrivit i övning 3b för att bygga upp en visa med ABA-form. Ackordföljden för *hela* visan finner du nedan. Du får gärna ändra i den givna ackordföljden!

2/4-takt: F C7 | F | B^b F | C |
 F C7 | F | Gm C7 | F |
 D7 | Gm | C7 | F |
 F C7 | F | Gm C7 | F |

A-del

Utforma *fraserna* i A-delen enligt något av alternativen:

a b a b¹

eller a b a c (ex. "Fjäriln vingad")

B-del

I B-delen kan du bilda kontrast genom att "lyfta" melodins tonläge. Använd antingen en bearbetning av 1:a frasens motiv ("Fjäriln vingad"), eller bygg en fras som först kontrasterar rytmiskt/melodiskt men avslutningsvis återknyter ("Imse vimse spindeln", se ex. 3 på sid. 11).

Ackordfrämmande toner

- 5 Bestäm vilka typer av ackordfrämmande toner (inringade) som förekommer i "Värmlandsvisan". Notera med förkortning, t.ex. g, å, s, ft, fsl och fh, se sid. 15.

The musical score for "Värmlandsvisan" is written in 2/4 time and consists of three staves. The key signature has one flat (B-flat). The notes are as follows: Staff 1: G4 (circled), A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Staff 2: G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. Staff 3: G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, G5. The chords indicated above the notes are: Dm, A7, Dm, C7, F, Gm, Dm, A7, Dm, C7, F, C, Dm, A. The notes G4, A4, B4, C5, D5, E5, F5, and G5 are circled in the original image.

Värmlandsvisan (Trad.)

- 6 Skriv egna visor, med eller utan text, där du arbetar mer spontant än i tidigare övningar. Kanske använder du dina kunskaper när du har svårt att komma vidare, t.ex. för att hitta en början till B-delen. Ett annat sätt att utnyttja kunskaperna är att i efterhand korrigera ställen som inte låter bra, t.ex. genom att kontrollera:

- att höjdtton/er inte återkommer för ofta
- att det finns en röd tråd i visan, d.v.s. upprepning av motiv/rytmer i lagom omfattning
- att urlinjen då och då bildar sekundgång

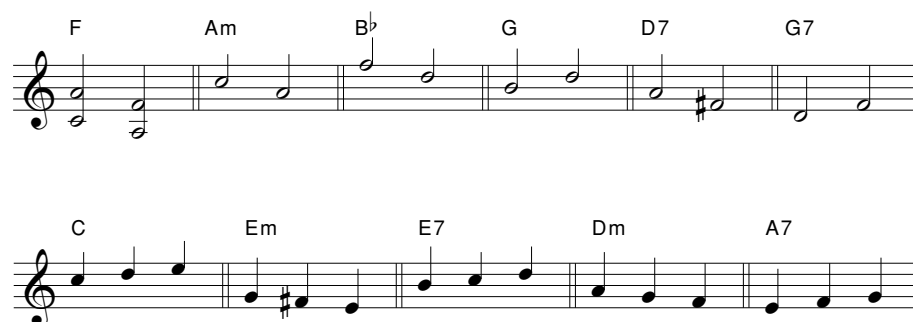
Som inspiration för att komponera visor kan du:

- utgå från en text
- bygga melodin på en ackordföljd från en redan etablerad visa
- använda rytmen i en visa (helt eller delvis) för den egna melodin

Även om en mycket stor del av våra visor är uppbyggda efter de formler som beskrivits i avsnittet om melodik, finns det också anledning att sträva efter originalitet!

Kapitel 2

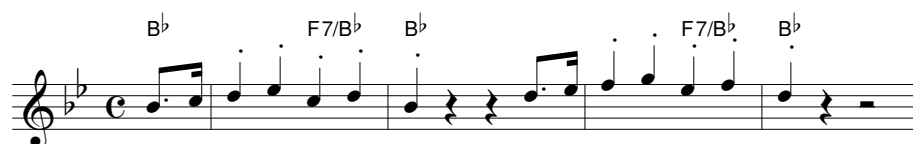
- 1 Öva att göra tonal parallellföring i *terser eller sexter* i nedanstående exempel på det sätt som visas i första takten. Exemplet består av ”fraser” som är 1–2 takter långa. Varje ”fras” kan parallellföras *antingen* i terser eller sexter (i några fall passar båda alternativen).

Tips

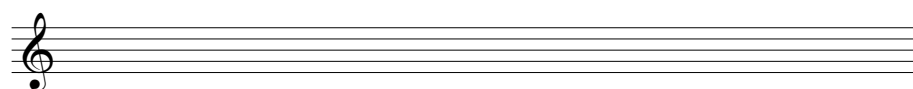
En metod är att först pröva t.ex. parallellföring i terser. Om andrastämman då inte passar till det givna ackordet, prövar du istället med parallellföring i sexter!

- 2 I följande exempel ska varje fras förses med en parallellförd understämman som passar till de givna ackorden. Observera att *en* fras kan ha tersparalleller, medan den andra har sextparalleller.

Mozart: Divertimento nr 14

Komponera en egen parallellförd tvåstämmighet:

Parallellföring

3 Skriv en andrastämma till nedanstående melodi. Förslagsvis kan du skriva arrangementet för två trumpet.

- Utnyttja *enbart* tonal parallellföring i terser eller sexter. Utgå från ackorden för att hitta rätt!
- Skalans första ton (d¹) ska spelas unisont för att andrastämman ska passa till ackordet.

JAG GICK MIG UT TILL SJÖASTRAND

Trad.

simile

4 Skriv till nedanstående melodi ett arrangemang för t.ex. två horn, med eller utan ackompanjemang.

- Använd *enbart* parallellföring i terser och sexter. Observera att *en* fras kan ha tersparalleller, medan en annan kan ha sextparalleller (unison ton kan användas vid behov). Utgå från ackordet för att hitta rätt!

SOLEN GLIMMAR

C.M. Bellman

D7 D A7 D

- 5 Även om det är viktigt att låta andrastämman röra sig över ackordtonerna, gäller det att inte fastna i ett teoretiskt skrivsätt. Många gånger kan en parallellföring fungera bara den "landar rätt". En bra metod kan vara att arbeta "baklänges" i frasen:

Arbetssätt

Börja med att lägga en ters- eller sextstämma till frasens avslutningston:

Arbeta sedan "bakåt" med parallellföring från det valda intervallet:

Pröva sedan om resultatet fungerar genom att spela parallellföringen *tillsammans* med ackorden!

Skriv en parallellförd andrastämma och utnyttja den ovan nämnda tekniken:

- 6 Skriv arrangemang för två stämmor plus komp, där du som kontrast "lägger på" en parallellförd andrastämma i B-delen, se exempel 1 på sidan 21.

Förslag på visor:

Jag vet en dejlig rosa
Flickan i Havanna
Bei mir bist Du schön

Sidan 231
Sidan 280
PH 191*

* se förkortningar på sidan 3.

Konsonanser och dissonanser

- 7 Lägg till en "andrstämman" under var och en av de givna tonerna. Den tillagda tonen ska passa till de givna ackorden och bilda *ters-* eller *sextintervall* med "meloditonerna", på det sätt som visas i exemplets första takt:

Exercise 7 shows two staves of music. The first staff contains six chords: D, B^b, Am, F, Em, and Cm. The second staff contains six chords: G, E^b, A, Dm, Am, and Gm. Each chord is represented by a single note on a five-line staff, with the chord symbol written above it.

- 8 Skriv en understämman till nedanstående "fraser". Använd principen "att ta tag och hänga kvar" i en av ledtonerna i ett dominantseptimackord, d.v.s. ters eller septima (se ex. 1 och 2 på sidan 27).

Arbetssätt

I nedanstående två exempel visas hur du kan pröva dig fram med de två alternativa ledtonerna och deras upplösning. Du väljer då *den* ledton som med sin upplösningston passar sammanhanget bäst:

Two musical examples are shown. The first example shows a G7 chord resolving to a C chord. The second example shows a G7 chord resolving to a C chord. In both examples, the lead tone (7th) of the G7 chord is shown resolving to the 3rd of the C chord. The first example shows the resolution from G7 to C, and the second example shows the resolution from G7 to C.

Av exemplen framgår att det första klingar bra, medan det andra är mindre intressant på grund av att andrstämman dubblar melodin i oktaver. Ledtonen kan antingen ligga kvar eller upprepas medan melodin rör sig.

Exercise 8 shows three staves of music. The first staff contains ten chords: D7, G, F7, B^b, B^b7, E^b, C7, F, A7, and Dm. The second staff contains eight chords: E7, Am, D7, Gm, A7, D, H7, and Em. The third staff contains six chords: F7, B^b, D7, G, A7, and Dm. Each chord is represented by a single note on a five-line staff, with the chord symbol written above it.

9 Skriv en andrastämma som i huvudsak följer melodins rytmik till ”Ingen ser ringen” nedan. Förlagsvis kan du skriva arrangemanget för två röster.

- Spela/sjung och lyssna dig fram så att andrastämman får en melodisk utformning.
- Utgå från ackorden när du gör stämman!

Arbetssätt

Det kan vara bra att först gå igenom harmoniken och söka upp ledtonerna i dominant-septimackorden, d.v.s. ters eller septima. Välj sedan den ledton som bäst passar till melodin och skriv in hur denna ska upplösas:

Det är viktigt att du betraktar andrastämman på dessa ställen som *en* tänkbar lösning! Vid ett tillfälle kanske en "vanlig" ters/sextstämma eller parallellföring fungerar bättre.

INGEN SER RINGEN

Trad.

- 10 Öva dig att utnyttja kvintintervallet vid en genomgångston på skalans andra tonsteg, så att intervallföljden 6–5–3 eller omvändningen 3–5–6 bildas (hornkvint). Se första exemplet nedan, men även ex. 5 på sidan 27.

genomgångston på skalans andra ton

C

6 5 3

B $\flat$

D

Am

- 11 Skriv en andrastämma till C. M. Bellmans "Käraste bröder" eller gör en egen komposition baserad på hornkvinter. Tänk dig att arrangemanget ska spelas av två horn *utan* ackompanjement.

- Använd den ovan beskrivna tekniken i takt 2–3 (hornkvint).
- Prova det typiska sättet att "vila" på kvintintervallet i ett halvslut, se ex. 5 på sidan 25.

G

G C Am G/D D

Förslag på andra melodier som lämpar sig för övning av hornkvinter:

Blåsen nu alla
The animals went in two by two
Här är gudagott att vara
I maj när solen skiner

Gr V 29
SM 84
Så 71
VGMeb 156

Behandling av ackordfrämmande toner

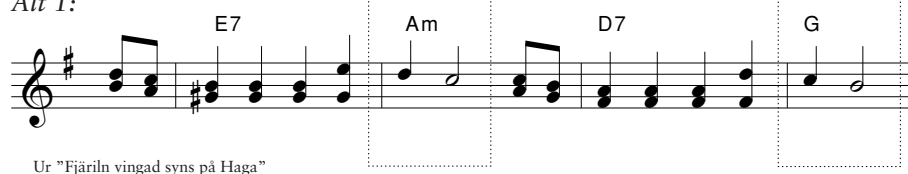
12 Öva dig att behandla ackordfrämmande toner på de alternativa sätt som beskrivs i exempel 4 på sidan 27. Samklangen på upplösningstonerna ska passa till ackordet. I parallellföringsalternativet ska stämmorna föras i ters- eller sextintervall.

En bra metod är att först lägga en andrastämma till upplösningstonen. Från denna arbetar du sedan baklänges med en av de alternativa metoderna:

Gör två versioner enligt de två alternativa sätten som beskrivs ovan och välj ut det alternativ som du tycker låter bäst:

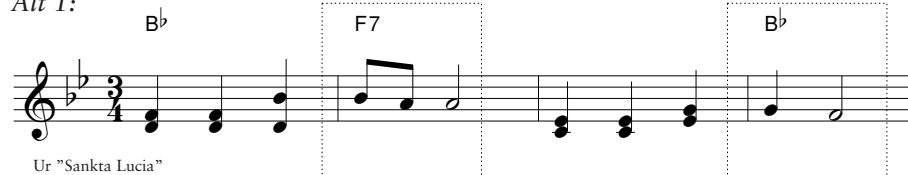
Alt 1:

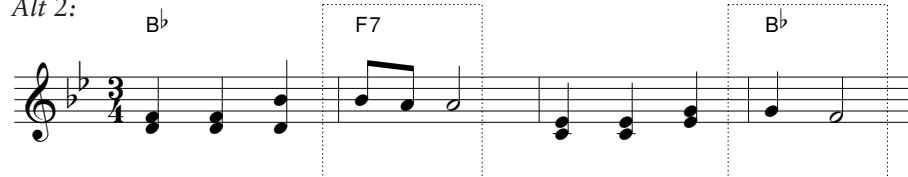
Alt 2:

Alt 1:

Alt 2:

13 Skriv till följande melodi ett arrangemang för t.ex. två klarinetter med komp av gitarr. Andrastämman ska i huvudsak följa melodins rytmik. Gitarren spelar direkt efter ackordanalys och behöver därför inte noteras. Kontrollera klarinetternas omfång på sidan 136!

- Markera gärna ledtonen och dess upplösning i alla dominantseptimackord innan du börjar utforma andrastämman (se "Arbetsätt" på sidan 219)!
- I takt 9 kan du behandla den ackordfrämmande tonen e på ett av de alternativa sätten som beskrivs på föregående sida.

WE SHALL OVERCOME

Trad.

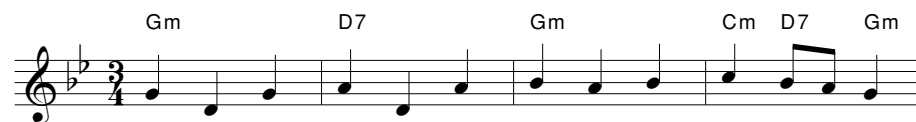
1 F B $\flat$ F B $\flat$ F

5 F B $\flat$ A7 Dm G7 C G7 C C7

9 F B $\flat$ F B $\flat$ C7 Dm

13 F B $\flat$ B $\flat$ m F/C C7 F

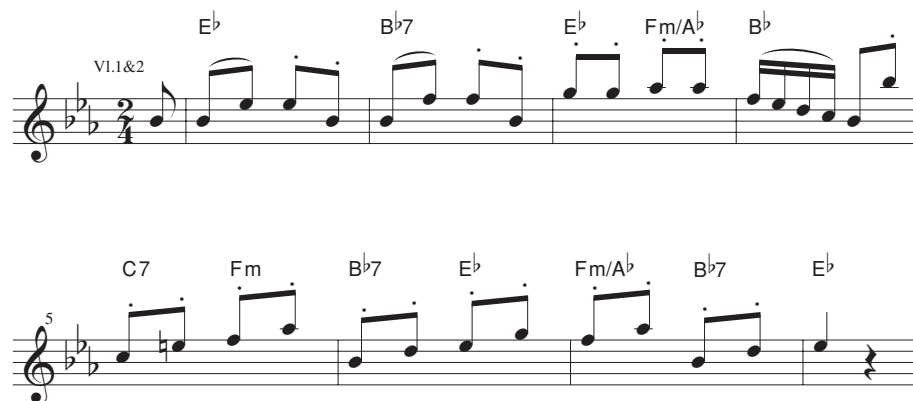
- 14 Gör en andrastämma med förenklad rytmik för att komma tillrätta med den ”yviga” rörelsen i takt 1 och 2. Markera melodins urlinje och följ denna när du utformar stämman (se exempel 3 på sidan 29).

C. M. Bellman: Från ”Epistel Nr 17”

- 15 Skriv en andrastämma till Mozartcitatet* nedan för två fioler.

- För större smidighet kan du vid behov förenkla andrastämman rytmiskt, t.ex. ♩ i takt 1 och 2.
- I C7-ackordet i 5:e takten och B^b7-ackordet i 6:e takten kan du starta unisont.

Mozart: Sinfonia Concertante, Andantino con Variazioni (KV 297b)

* original; se sidan 255.

Andra lämpliga visor med ”yviga” rörelser:

Gesällvisa	Så 240
Mälare sjörövaren	Så 256
Till min syster	PH 186

16 Skriv till följande melodi ett arrangemang, t.ex. för två trumpeter med komp av piano. Pianot spelar direkt efter ackordanalys och behöver därför inte noteras. Studera trumpetens omfång på sidan 140!

- Börja med att markera ledtonen och dess upplösning i alla dominantseptimackord på 3:e taktlaget före upplösningssackordet, t.ex. takt 6, 7, 10, 14, 17 and 19.
- Förenkla vid behov rytmiken i andrastämman för att få en smidig melodik.
- Spela enbart andrastämman för att höra hur den klingar!

WALZ

Schubert: "Zwanzig Walzer"
Nr 5, Trio
Original: A^b dur

B^b E^bm6

5 F7 B^b F7 B^b Fine

9 G G7 C^m

13 B^b B^b7 E^b

17 G7/D C^m B^b/F C7/F F D.C. al Fine

Förslag på andra lämpliga melodier:

Sloop John B.	PH 192
Kom Ba Yah	PH 197
Tänk att jag såg	PH 198
Michael Row the Boat Ashore	PH 201
Ved vejen lå et hus	PH 207
Pojkarna	PH 210

Tvåstämmig sats

17 Sök upp *tonartsfrämmande toner* i dessa ackordföljder och notera sedan hur de ska upplösas:

D-dur: D – H7 – Em – A7 – D – D7 – G – A7 – D

F-dur: F – C7 – F – D7 – Gm – C7 – F

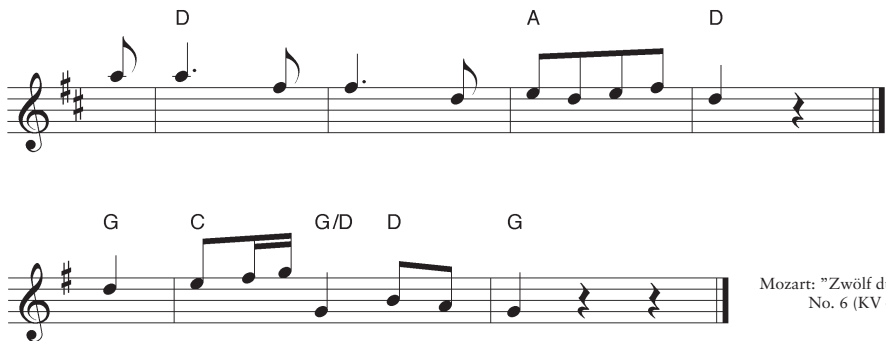
c-moll: Cm – G7 – Cm – C7 – Fm – Cm – D7 – G7 – Cm

G-dur: G – E7 – Am – D7 – G – Em – A7 – D – D7 – G

18 Skriv understämmor till följande slutfraser och låt stämman agera bas i den avslutande kadensen.

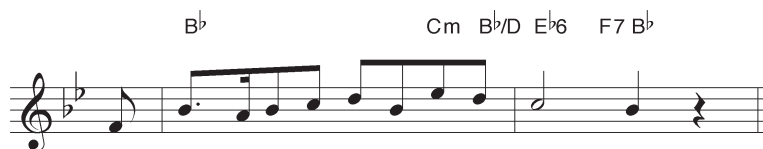
- Öva att sluta på grundtonen alternativt tersen som beskrivits i exempel 1 på sidan 31.

Mozart: "Zwölf duos" No. 8 (KV 487)

Mozart: "Zwölf duos" No. 6 (KV 487)

- Gör andrastämman rörlig – med bastonerna som stödtoner – för att fylla ut vid den långa tonen, se exempel 3 på sidan 31:

19

Skriv ett arrangemang för två stämmor *utan* ackompanjemang, t.ex. för två fioler.

- Låt andrastämman agera bas i frassluten. De två sista frassluten kan utformas olika genom att du låter andrastämman sluta på grundtonen alternativt tersen, på det sätt som beskrivs i exempel 1 på sidan 31.
- Känn dig fri att vid behov ändra harmoniken!

LITEN KARIN

Trad.

Am (E7) Am E7 Am 1 C/E Dm G7 C

5 2 C/E Dm Dm/F E C G7 C Am F Dm6

9 1 Am/E E7 Am 2 Am/E E7 Am

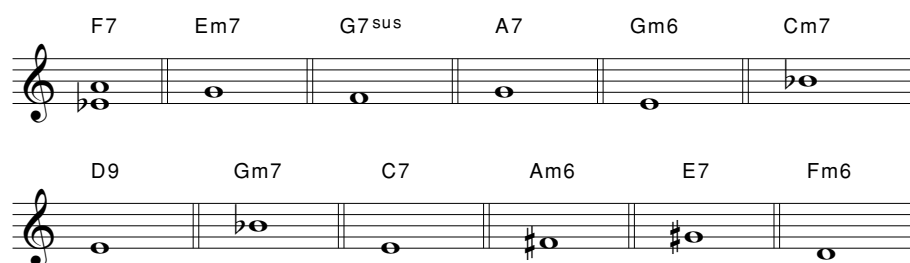
Förslag på andra melodier som lämpar sig för att öva "agera bas":

Ett barn är fött	Så 49
Jag vet en dejlig rosa	Sidan 231
Längtan till Italien	PH 204
Den första gång jag såg dig	Så 26
Fjäriln vingad syns på Haga	Sidan 234
Frida i vårstädningen	Sidan 235
På Richelieus tid	VGM 124

Två stämmor med ackompanjemang

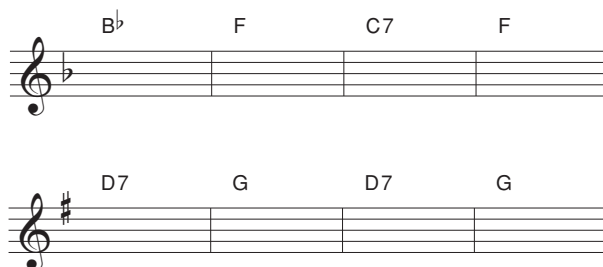
20 Skriv en "andrastämma" till följande meloditoner enligt principen om "viktiga" ackordtoner i fyr- och femklanger, se exempel 3 på sidan 33. Tänk dig att det också finns ett komp, så att de två stämmorna tillsammans med basen bildar en trestämmighet.

- Det är viktigt att du spelar tvåstämmigheten tillsammans med bastonen för att höra hur det klingar!

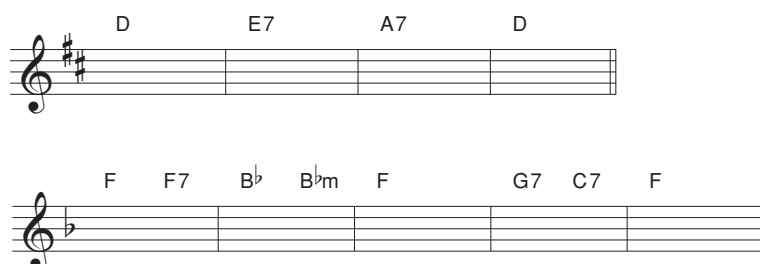
21 Skriv enstämiga bakgrunder till nedanstående ackordföljder, se exempel 1–3 på sidan 35.

Stegvis diatonisk rörelse:

Kromatisk rörelse (ledtonsstämma):

Börja med att leta upp de tonartsfrämmande tonerna och utforma sedan ledtonsstämman med hjälp av dessa. Glöm inte att ledtonsstämman kan innehålla enstaka hela tonsteg!

22 Skriv ett längre arrangemang för två stämmor med ackompanjemang, förslagsvis till någon av nedanstående melodier eller till en egen komposition. Gör också en introduktion och en avslutning. Se ”Planering” på sidan 121 och ”Introduktion och coda” på sidan 125.

- Variera genom att ”lägga på” en andrastämma eller enstämmig bakgrund.
- Utnyttja möjligheterna att bilda trestämmighet med basen i sextackord och fyr- eller femklanger.

Förslag på melodier:

Den vackraste visan	Så 28
Det gåtfulla folket	VGMeB 9
Trubbel	PH 231
Jag vet att vi ses igen (Black Orpheus)	VGM 260
Ett enat folk	PH 230
Mitt eget land	VGMeB 38
Dagen är släckt	Så 20
Får jag lämna några blommor	Så 53
När skönheten kom till byn	Så 116
Sjösala vals	Så 136
Fritiof och Carmencita	Så 138
Under Paris himmel	VGMeB 206
Dansen den går uppå Svinnsta skär	Så 22
Calle Schewens vals	Så 78
Kostervalsen	Så 96

Melodier som lämpar sig för enstämmig bakgrund:

Diatonisk:

Tula hem och tula vall	PH 225
Vårvindar friska	Så 173
När månen vandrar på fästet blå	PH 227
Sjösala vals	PH 237
Friarevisan	PH 188
Jag väntar vid min stockeld	PH 217

Kromatisk:

Love Me Tender	VGM 263
Home on the Range	PH 203
When the Saints Go Marchin' in	VGMeB 300
Jag vet att vi ses igen (Black Orpheus)	VGM 260

Kapitel 3

- 1 Öva dig att göra genomgångsters i basen mellan ackord på kvart- eller kvint-avstånd på det sätt som visas i det första exemplet nedan och ex. 2 på sid. 43.

a

G7 C D7 G Cm Fm

1 → 3 1

Em H A7 Dm Eb Bb

För att få mer övning att göra genomgångsters kan du skriva basstämmor till olika visor och där utnyttja denna princip.*

- b Utvidga övningen med oktavsprång samt rytmisk "knuff" fram till kadens, se exempel 2 på sidan 45.

Arbetsätt:

genomgångsters

rytmisk "knuff" före kadens

oktavsprång

exempel på utfyllnad

C C/E F6 C/G G7 C

genomgångstersen kan vid behov vändas nedåt

utfyllnaden kan även göras uppåt

basen "dyker ned" och rör sig stegvis upp till kadens

Även om oktavsprång i en kadens och rytmisk "knuff" är vanliga, är det inte en regel!

G C6 G/D D7 G Am Dm Am/E E7 Am

Bb Eb6 Bb/F F7 Bb F Bb6 C7 F

nedåtgående genomgångsters

Oktavsprång samt grundton eller ters i basen

2 Skriv en basstämma för kontrabas (pizz.) till melodin ”Här blåser nordost” spelad av en flöjt. Ackompanjemanget kan göras av en gitarr (ackordanalys).

- Studera kontrabasens ”omfång för basstämma” på sidan 147.
- Begränsa dig till att använda ackordets grundton samt ters i form av genomgångsters.
- Studera basstämman till ”Serenade Nr 12” i exempel 1 på sidan 43 och öva dig att utnyttja oktavsprånget på ett melodiskt sätt som Mozart gjort.
- Fyll ut med en melodisk figur i takt 7–8, se exempel 4 på sidan 45.
- Spela de båda stämmorna tillsammans och kontrollera att basen är självständig – utan att direkt eller indirekt följa melodins toner!

HÄR BLÅSER NORDOST

Trad

Dm A7 Dm A7 Dm Gm6 A7

utnyttja oktavsprång och genomgångsters

ökad rörelse med "knuff" mot A7-ackordet (jmr övning 1b)

1 Dm 2 Dm

fyll ut fyll ut

Parallellföring och kontrast i läge

3 Skriv en basstämma för fagott i ett arrangemang där melodin spelas av en oboe (i en senare uppgift kommer du att lägga till en andrastämma).

- Studera fagottens ”omfång för basstämma” på sidan 137.
- Gör starka slut på det sätt som du övat i uppgift 1.
- Om du vill kan du studera orgelpunkt på sid. 50 för att utnyttja denna i takt 1.
- Som kontrast i B-delen kan du gå upp i ett högre läge och där utnyttja parallellföring med melodin (den behöver inte vara parallell hela vägen).
- Spela de båda stämmorna tillsammans och kontrollera att basen är självständig – utan att direkt eller indirekt följa melodins toner!

Arbetssätt:

Till en början kan det vara bra att betrakta grundtonerna som basstämmans skelett. Detta skelett byggs sedan på:

<i>inom samma ackord</i>	med oktavsprång eller rörelse från grundton till kvint och tillbaka igen
<i>vid ackordbyte</i>	med genomgångsters

JAG VET EN DEJLIG ROSA

Trad.

The musical score for 'JAG VET EN DEJLIG ROSA' is presented in three systems. Each system consists of a piano part (treble and bass clef) and a bass line (bass clef). Chord symbols are placed above the piano part. The first system has measures 1-5 with chords Am, E7, Am, Dm6 Am/E, E7, Am, Am, E7. The second system has measures 6-10 with chords Am, Dm6 Am/E, E7, Am, A, Dm. The third system has measures 11-14 with chords G, C, Dm6 Am/E, E7, Am. Annotations include 'ev. orgelpunkt' under measures 1-4, 'utfyllnad' under measures 5-6, 'utfyllnad' under measures 10-11, and 'parallellföring i högre läge' under measures 12-14.

Motrörelse vid ackordbyte

4 Skriv en basstämma för unisona violonceller till följande melodi spelad av violiner. Tänk dig att det finns mellanstämmor som fyller ut ackorden i samma rytm som basen.

- Studera violoncellens ”omfång för basstämma” på sidan 146.
- I de markerade takterna ska du göra motrörelse mot melodistämman vid ackordbyte, *från obetonad till betonad*, se exempel 3 på sidan 47.
- På starka taktdelar ligger grundtonen i basen (för G/D och D7/G gäller dock den angivna *bastonen*). Obetonade taktdelar har grundton *eller* ters som baston.

Presto

1

motrörelse från
obetonad till betonad vid ackordbyte

p

G D7 D7 G E7 Am G/D D

5

motrörelse från
obetonad till betonad vid ackordbyte

G D7 D7 G Em C6^{no5} D D7/G G

Haydn: Symfoni nr 100, 4:e satsen

3-1-rörelse

- 5 Skriv basstämmor till följande fraser för att öva dig att använda 3-1-rörelser på det sätt som visas i exempel 3 på sidan 43. Du måste själv avgöra om 3-1-rörelsen verkligen fungerar med melodin, se nedan.

Arbetsätt:

3-1-rörelsen och genomgångstersen (1-3) kan ibland ses som alternativa. I en situation kan genomgångstersen orsaka oktavparallell mellan melodi och bas – direkt eller indirekt! Då kan 3-1-rörelsen vara en alternativ lösning (och omvänt):

Gör istället:

basen kopplar melodin i oktaver

Observera att i några övningsexempel kan båda alternativen fungera!

D7 G

Dm A7

B $\flat$ 7 E $\flat$

E7 Am

D7 Gm C7 F

6 Skriv en basstämma för violoncell till "Fjäriln vingad" med melodin spelad av en klarinett (i en senare uppgift kommer du att lägga till en andrastämma).

- Arbeta med en jämn rytm som *utgår från betonad* i 1:a frasen och kontrastera med upptaktsrytmik i 2:a frasen i A-delen, se exempel 1 och 2 på sidan 45. Tänk på att det behövs en baston på 3:an i A-delarnas 2:a takt för att komplettera melodin rytmiskt – till skillnad från Mozartexemplet!
- En bra metod är att först komponera basstämmans *rytm* på det sätt som visas i uppgift 4 och sedan "fylla på" med toner.
- Variera oktavläge för starttonerna i takt 1 och 5, se exempel 1 på sidan 49.
- Utnyttja 3–1-rörelse och gör motrörelse på de ställen som kräver spänning!
- Känn dig fri att ändra de givna ackorden!

FJÄRILN VINGAD SYNS PÅ HAGA

C.M. Bellman

F C7 F D7 Gm C7 F

jämn rytm som utgår från betonad upptaktsrytm utfyllnad

5 F C7 F B $\flat$ 6 C7 F

ökad rörelse med "knuff" mot B $\flat$ 6-ackordet utfyllnad

9 D7 Gm C7 F

13 F C7 F B $\flat$ 6 C7 F

7 Skriv en basstämma för cello till "Menuett". Melodistämman kan förslagsvis spelas av en fiol (arrangemanget kommer i en senare uppgift att förses med en andrastämma).

- Använd dig av tersen som drivande ledton i dominantseptimackorden med upplösning till grundtonen i nästa ackord, se exempel 4 på sidan 43. Observera att i ackordet B^b/F i takt 4 och F/C i takt 8, 15 betraktas bastonen F respektive C som ackordets grundton (dominantkvartsextackord).
- Gör starka helslut, d.v.s. utan ters i basen (takt 8 och 15-16).
- Undvik grundtonen i tonikan i takt 9 för att kontrastera mot takt 1, (jämför takt 1, 5 och 9 i ex. 1 på sidan 49). (Du kan också variera oktavläget i takt 1 i reprisen).

MENUETT

Heinrich Koch

The musical score for "Menuett" by Heinrich Koch is presented in four systems, each with a piano (p) and cello (c) staff. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 3/4.

System 1 (Measures 1-4):

- Chord symbols: F, C7, F, B^b, F, C7, B^b/F, F.
- Measure 4 contains a "fill in" instruction.

System 2 (Measures 5-8):

- Chord symbols: B^b, F, (opt. 1x B^b F(7) B^b D7 Gm F/C C).
- Measure 8 contains a "fill in" instruction.

System 3 (Measures 9-12):

- Chord symbols: F, D7, Gm, (D7), Gm, C7, F.
- Measure 12 contains a "fyll ut" instruction.

System 4 (Measures 13-16):

- Chord symbols: B^b, F, B^b 3, F/C, C7, F.
- Measure 16 contains a "fyll ut" instruction.

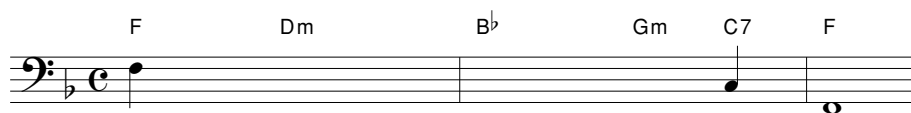
8 Gör basgångar som *enbart* bygger på stegvisa och kromatiska rörelser till nedanstående ackordföljder, se sidan 52–53.

Stegvis rörelse:

- med hjälp av omvändningar av ackorden (ex. 1 på sidan 53):

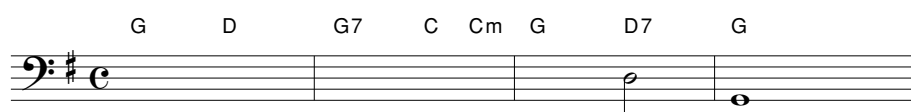

- med hjälp av genomgångstoner mellan grundtoner (ex. 2 på sidan 53):

Kromatisk rörelse:

- med hjälp av omvändningar av ackorden (ex. 4 på sidan 53):

9 Komponera en visa (eller enbart en ackordföljd med bas) där stegvis och/eller kromatisk bas ingår.

10 Skriv en basstamma för violoncell till ”Plocka vill jag skogsviol”. (I en senare uppgift ska du skriva ytterligare två stämmor till ett komplett arrangemang för stråkorkester eller stråkkvartett.)

- Låt basen bilda orgelpunkt i takt 1–4, se sidan 50–51.
- Utnyttja stegvis och/eller kromatisk rörelse enligt anvisningar i noterna, se exempel 1–5 på sidan 53.
- Fyll ut mellan fraserna.
- Spela även ackorden när du utformar basen!

PLOCKA VILL JAG SKOGSVIOL

Trad.

7 C/G F/G G7 C Am E7 Am7 Am6 F6^{no5} G G7

kromatisk

stegvis fallande med start på tonen c
(kan ev. starta ända från G-ackordet
i föregående takt)

kromatisk

11 Skriv en basstämma för trombone till "Liksom en herdinna". Melodin kan spelas av en trumpet. (I en senare uppgift ska du skriva ytterligare två stämmor till ett komplett arrangemang för brasskvartett.)

- Låt basen bilda orgelpunkt i takt 1–4, se sidan 50–51.
- Utnyttja stegvis eller kromatisk rörelse enligt anvisningar i noterna nedan (se även exempel 1–5 på sidan 53).
- Vid behov kan du ändra ackorden!

LIKSOM EN HERDINNA

C. M. Bellman

rytmiserad orgelpunkt

kromatisk bas – finn själv passande ackord till den basgång du gjort!

kromatisk

stegvis uppåtgående bas

Fakta: sidorna 50–53

Kapitel 4

- 1 Fyll ut med en mellanstämma så att ackorden blir trestämmiga efter de principer som beskrivs på sidorna 58–59. I första hand ett så fullständigt ackord som möjligt och i andra hand ett fylligt alternativ med en fördubbling, se exemplets första takt.

G F B^b Dm Am Em E^b Cm C7

D7 A7 Cm6 B^b7 F7 C7 Dm6 A7 F7

- 2 Öva dig att i nedanstående ackordföljder hitta en gemensam ton som kan bilda en orgelpunkt i en mellanstämma, se exempel 3 och 4 på sidan 61. Minst tre av ackorden skall sammanbindas!

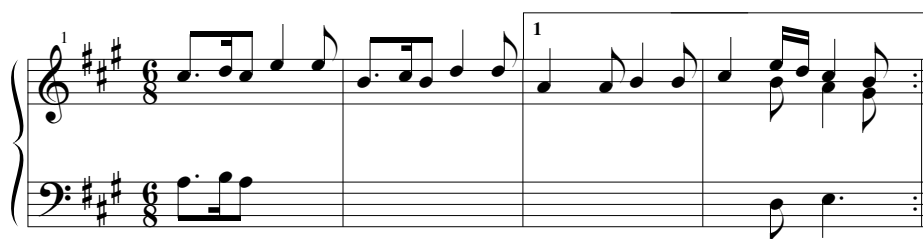
G	–	D7	–	G	
Cm	–	C7	–	Fm	– Cm
F	–	B ^b	–	Gm7	– C7 – F
D	–	Em	–	Gm	– A7 – D
B ^b	–	E ^b	–	Cm	– F7 – B ^b

Orgelpunkt i mellanstämma

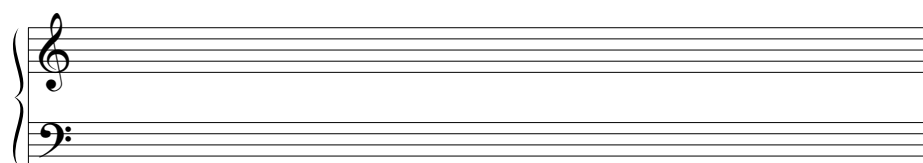
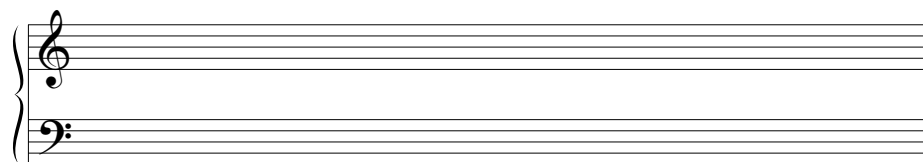
- 3 Skriv en trestämmig sats där basstämman bildar parallellföring med melodin och mellanstämmen en orgelpunkt som är rytmiserad så här:

Exemplet är hämtat från Mozarts pianosonat i A dur (KV 331). Om du följer ovanstående principer bör du få ett resultat som överensstämmer med originalversionen.

- 4 Komponera några fraser eller ett helt stycke i valfri stil som bl.a. bygger på ”orgelpunkt i mellanstämma”. Skriv kompositionen för tre instrument eller röster.

Arbetssätt:

När du ska utforma en trestämmig sats, kan det till en början vara klokt att göra basstämman först, även om denna ofta måste ändras något under arbetets gång. Till basstämman och melodistämman lägger du sedan en mellanstämma.

- För att öva trestämmig sats ska du komplettera de melodier som du i föregående kapitel försett med en basstämma. På nästa sida finns kommentarer som du kan utnyttja när du ska utforma 2:a-stämman.
- I det praktiska arbetet, där du utgår från en ackordanalys, får du inte glömma att det är *du som bestämmer* om ett dominantackord ska innehålla septima eller om det räcker med en treklang.
- Var noga med den melodiska utformningen och använd enkla "visaktiga" rytmer i 2:a-stämman.

Läggning

- För att uppnå en fullständig klang är 2:a-stämman låst till att spela ackordets ters om denna saknas i melodi- eller basstämman. I fyrklanger kan tersen ibland ersättas av en 7:a eller 6:a.
- Markera gärna i vilka ackord tersen "måste" ligga i 2:a-stämman. I dominantseptimackord kan du vänta med tonvalet tills dess du ser vilken av tonerna som passar bäst in i sammanhanget – såvida ters eller septima inte redan finns.

2:a-stämman "måste" spela tersen

Analys: G D C G D7 G D D7 G

- Nästa steg är att skapa en fin melodilinje där de redan valda tonerna ingår. På de ställen där tersen redan finns i melodi eller bas, väljer du *antingen grundtonen eller kvinten – eller 7:a alternativt 6:a i fyrklanger* – beroende på vilket alternativ som ger den bästa stämföringen/melodilinjen. Klangens blir naturligtvis fulligare om du väljer kvinten när grundtonen redan finns i en annan stämma och omvänt!

ledtonsupplösning

G D C G D7 G D D7 G

- Var uppmärksam på ackordens ledtoner, t.ex. i dominantseptimackord, så att dessa får sin upplösning. Detta leder ibland till fördubbling av en ackordton!

5 JAG VET EN DEJLIG ROSA

Gör ditt arrangemang på sidan 231 färdigt genom att skriva till en 2:a-stämma som kan spelas av en klarinett. Studera arbetssätt på föregående sida!

- Takt 9–10 och 11–12: Om du utnyttjat parallellföring mellan bas och melodi kan 2:a-stämman här göra orgelpunkt – men inte nödvändigtvis *bela* takt 10 och 12. Orgelpunkten kan antingen ligga under eller över melodistämman och vara rytmiserad eller uthållen, se ex. 3 och 4 på sidan 61.
- Takt 9–12: Förslagsvis kan melodistämman i B-delen spelas av klarinetten, för att återigen spelas av oboen i den sista frasen (eventuellt en oktav högre).
- Känn dig fri att ändra på de givna ackorden och i den basstämman du tidigare skrivit.

6 MENUETT

Utöka melodi och den egna basstämman på sidan 235 med en 2:a-stämma spelad av en fiol eller altfiol.

- Använd dig av parallellföring med melodin (eller basstämman) när det passar.
- Ändra vid behov harmonik och den basstämman du tidigare skrivit.

7 FJÄRILN VINGAD SYNS PÅ HAGA

Innan du sätter igång med denna uppgift bör du göra uppgift 8 på nästa sida!

Utöka melodi och den egna basstämman på sidan 234 med en 2:a-stämma spelad av ytterligare en klarinett.

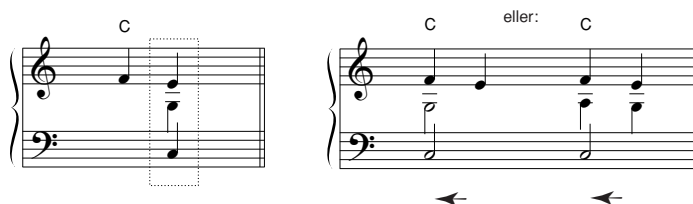
- Utnyttja parallellföring med bas och melodi där det passar.
- Använd någon av metoderna du praktiserat i uppgift 8 på de ackordfrämmande tonerna i takt 10 och 12.
- Gör eventuella ändringar i harmonik och i den basstämman du tidigare skrivit.

Ackordfrämmande toner

- 8 Skriv en 2:a-stämma till nedanstående fraser där ackordfrämmande toner i form av förslag används.

Arbetsätt

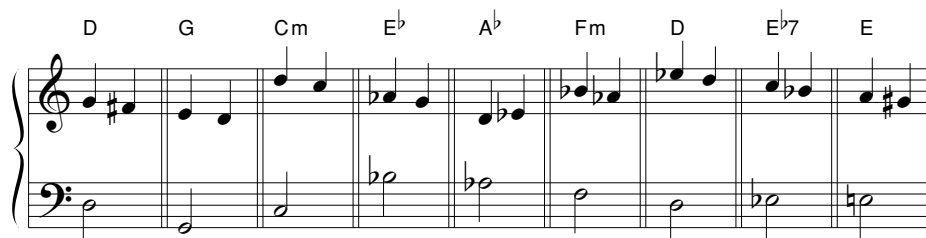
En bra metod är att först lägga en 2:a-stämma till upplösningstonen. Från denna arbetar du sedan baklänges med en av de alternativa metoderna:

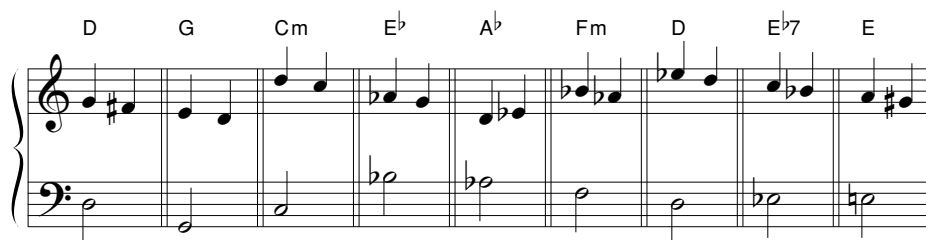
I alternativet med parallellföring måste de två stämmorna röra sig i ters- eller sext-intervall!

Gör två versioner enligt de två alternativa sätten som beskrivs ovan.

Mellanstämmen spelar en ackordton:

Mellanstämmen gör parallellföring, antingen i terser eller sexter med melodin:

9 Skriv tvåstämmiga bakgrunder i diskantläge till nedanstående melodier, se exempel 1 och 2 på sidan 63. I de båda exemplen nedan har B-delen i respektive visa använts. Melodierna finns återgivna i sin helhet på sidorna 238 och 271. (Den tvåstämmiga bakgrunden ska i en senare uppgift ingå som ett kontrasterande avsnitt i ett fyrstämmigt arrangemang.)

- Placera bakgrunderna i diskantläge.
- Utforma bakgrunden så att den klingar ”bra” som tvåstämmighet, d.v.s. även om den spelas utan melodistämman.

a *Liggande tvåstämmig bakgrund (exempel 1 på sidan 63):*

161 VI.1
VI.1 & VIa.
C G F Em Dm D7^{no 1} G
bakgrunden slutar unisont

165
C G F Em Dm G C
bakgrunden slutar unisont

Haydn: Symphony No 50, IV

b *Rytmiserad tvåstämmig bakgrund (exempel 2 på sidan 63):*

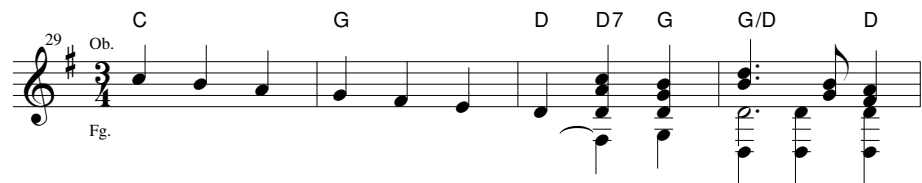
- Rytmisera t.ex. med åttondelsrörelse, eventuellt med paus på varje 1:a.

VI.1
VI.2 & VIa.
B^b Cm F7^{no 1} B^b
B

Ur: "Liksom en herdinna" (C.M. Bellman), se sidan 238.

Behandling av ackordfrämmande toner

10 Öva dig att göra trestämmig parallellföring i diskantläge vid stegvis rörelse i melodistämman, se exempel 4 (takt 104) och 5 på sidan 65.

Mozart: Divertimento nr 12,
Trio (KV 252) Orig: Ass-dur

11 I nedanstående parallellförda tvåstämmigheter ska du lägga till en *mellanstämma* som bildar en orgelpunkt, se exempel 4 (takt 100) på sidan 65. Stämman ska röra sig i samma rytm som övriga stämmor. Mellanstämman kan i något fall bilda prim med melodistämman!

a

två rör sig och en gör tonupprepning

b

två rör sig och en gör tonupprepning

c

10
Zum Zie - le führt dich die - se Bahn, doch musst du, Jüngling, männlich sie - gen.

Mozart: Trollflöjten, nr 8

12 Skriv ett trestämmigt arrangemang på "Greensleeves" för tre röster (två sopranoer och en alt).

- För att skapa en stabil början och starka avslutningar, kan du använda grundtonen i 3:e-stämman i takt 1 och i alla dominantackord (D). För detta krävs utnyttjandet av en unison ton, dvs 3:e-stämman kommer här att agera bas, se sidan 65, ex 3, takt 3 (inklusive upptakten).
- Vid de ackordfrämmande tonerna kan två stämmor röra sig parallellt medan en gör tonupprepning, se sidan 65, ex 4.

GREENSLEEVES

Trad.

Gm F

A - las, my love, you do me wrong to
For I have loved you so long, de

1 Gm
cast me off dis -

vid ackordfrämmande toner kan två stämmor röra sig, medan en upprepar samma ton

* den repeterande stämman kan ev. dubblera tonen f, dvs starta unisont.

D 2 Gm/D D Gm

cour - teous - ly. light - ing in your com - pa - ny.

** du kan addera septiman med upplösning till tersen i nästa takt, se sidan 65, ex 2.

Bb F 1 Gm

Green - sleeves was all my joy.
Green - sleeves was my heart of gold and Green - sleeves was

två stämmor rör sig, medan en upprepar grundtonen

D 2 Gm/D D Gm

my de - light who but my la - dy Green - sleeves.

* den repeterande stämman kan ev. dubblera tonen f, dvs starta unisont.

** du kan addera septiman med upplösning till tersen i nästa takt, se sidan 65, ex 2.

13 Skriv ett längre trestämmigt arrangemang med introduktion och coda för valfri besättning. Använd olika tekniker för att få ett varierat arrangemang:

- solo/unisont – tvåstämmighet – trestämmighet (exempel 4, sidan 63)
- instrumenten turas om att spela melodin
- melodi plus en- eller tvåstämmig bakgrund (exempel 1 och 2, sidan 63)
- orgelpunkt i basen
- orgelpunkt i mellanstämmen (exempel 3 och 4, sidan 61)
- kontrastera mellan ljus, tät klang och en bredare klang
- händelsetäthet, t.ex. ”markeringar” kontra att ”alla stämmor rör sig”

(exempel 3, sidan 63)

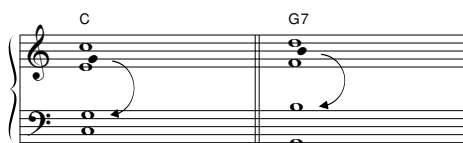
Se även ”Planering” på sidan 121 och ”Introduktion och coda” på sidan 125.

Kapitel 5

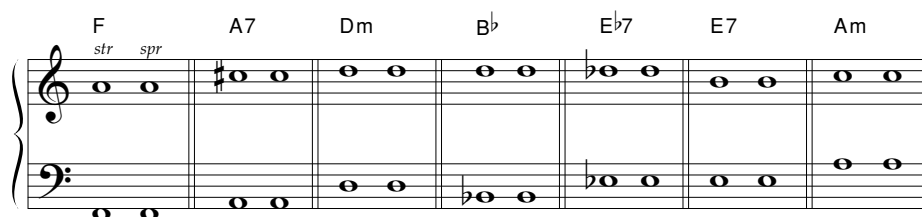
1 Öva dig att i nedanstående exempel lägga fyrstämmiga ackord i spritt läge.

Arbetssätt:

När du ska lägga ett ackord i spritt läge kan det vara bra att utgå från det sammanträngda läget. Sprid sedan ackordet genom att andra tonen uppifrån flyttas ner en oktav:

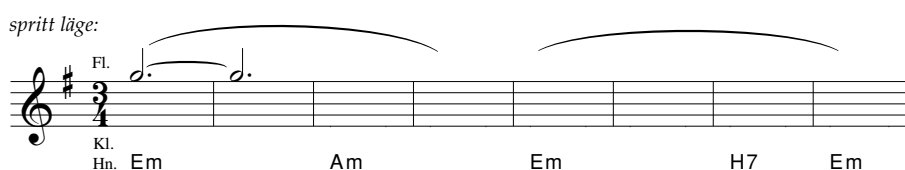

Var uppmärksam på att det sammanträngda läget av en fyrklang ibland kan *miss-tolkas* som spritt, eftersom ett "hål" för ytterligare en ackordton finns. (I det *sammanträngda* läget för G7-ackordet ovan finns plats för tonen g¹ mellan h¹ och f¹.)

2 Till arrangemanget du skrivit på "Va dä du-valsens" (uppgift 5 på sidan 209) ska du i de åtta sista takterna "lägga på" en trestämmig bakgrund, jfr exempel 2 på sidan 69. Bakgrunden ska spelas av flöjt, klarinett samt horn och noteras på notsystemet nedan.

- Den liggande ackordbakgrunden stämför du med "minsta möjliga rörelse". För att passa omfången på de instrument som spelar, ska bakgrunden här placeras i ett högre läge (se flöjt i takt 1) och läggas i *spritt läge*!
- Tänk på att i det tidigare gjorda stråckackompanjemanget finns en basstämma som spelar ackordens grundtoner och *även fungerar som bas till blåsarna!*

Fakta: sidorna 72–73

Treklanger med ters eller kvint i basen

3 I följande exempel ska du öva fyrstämmig läggning av treklanger med ters eller kvint i basen. I det andra exemplet ska du också öva sammanträngt (str) och spritt läge (spr).

a *Treklanger med tersen i basen – sextackord:*

- Fördubbla kvint eller grundton* – i de fall det är möjligt fördubblar du meloditonen i oktav på det sätt som visas i det första ackordet. Kom ihåg att du vid behov kan primfördubbla, d.v.s. att två stämmor spelar samma ton, se exempel 3 på sidan 73!

b *Treklanger med kvinten i basen – kvartsextackord:*

- Lägg till – närmast under melodin – de två ackordtoner som tillsammans med meloditonen bildar en fullständig treklang. På det sättet får du sammanträngt läge och kvinten fördubblas i fyrstämmigheten, vilket också är vanligast **. Sprid sedan genom nedflyttning till spritt läge (spr)!

* av t.ex. stämföringsskäl kan annan ton fördubblas, se sidan 88.
 ** se alternativ under rubriken "Fördubbling" vid ex. 2 på sidan 73.

Fyrstämmiga bakgrunder

- 4 Skriv till två mellanstämmor i de två nedre notsystemen i exempel a och b så att en fyrstämmig bakgrund bildas, se exempel 1 på sidan 69. Betrakta bakgrunden som en komplett fyrstämmig sats, utan att ta hänsyn till melodistämmans rörelser.

Om du följer instruktionerna bör du få en version som överensstämmer med Tjajkovskijs original.

- Använd enbart sammanträngt läge.

a

108 Fl.+VII

Kl. I & 2 + Fg. I

Fg. 2

Fm6 Cm/G G7 Cm Cm

lägg till två mellanstämmor

utan kvint

Tjajkovskij: Svansjön, nr 17
(Stråkar spelar fyrstämmigheten
rytmiserad som valscomp.)

b

1 Ob.

p dolce

2 Hn.+2 Fg.

Am/E E7 Am Dm7 Dm/H (Hm7-5) E7

lägg till två mellanstämmor

Tjajkovskij: Svansjön, Introduktion
Orig.: h-moll

Läggning av fyrklanger

5 Öva dig att lägga fyrklanger fyrstämmigt i sammanträngt eller spritt läge i nedanstående exempel. Stämföring ingår som ett moment i övningarna.

Fyrklanger innehållande alla fyra tonerna och med olika toner i basen:

- Utgå från fyrklungen där du lägger till – närmast under meloditonerna – de två toner som fattas för att ackordet ska innehålla fyrklungens *samtliga* toner. Stämför sedan med ”minsta möjliga rörelse” till nästa ackord. I dominant-septimackord upplöser du ledtonerna.

Sammanträngt läge:

Chord sequence: G7 C D7 Gm F7 B^b Fm7 B^b7 E7 Am Dm6 E

alla fyra tonerna

Spritt läge (2:a-stämman i exemplet ovan flyttas ned en oktav):

Chord sequence: G7 C D7 Gm F7 B^b Fm7 B^b7 E7 Am Dm6 E

alla fyra tonerna

Alternativa läggningar/upplösningar av dominantseptimackord

6 I följande exempel ska du öva dels dominantseptimackord med eller utan kvint/grundton, dels alternativa ledtonsupplösningar.

a Dominantseptimackord med utesluten kvint och ledtonsupplösning:

- Lägg till – närmast under meloditonen – de två toner som saknas för att de tre övre stämmorna ska bilda dominantseptimackordet *med utesluten kvint*.
- Upplös sedan ledtonen, se exempel 2 på sidan 71.

G7 utan kvint G7 C C7 F E $\flat$ 7 A $\flat$ H7 Em A7 D F7 B $\flat$ m

tänk först ackordet i sammanträngt läge och sprid sedan

b Fullständigt dominantseptimackord där en ledton rör sig "fritt":

- Utgå från dominantseptimackordet där du lägger till – närmast under meloditonen – de två toner som fattas för att ackordet ska innehålla fyrklangens *samtliga* toner.
- Låt dominantseptimackordets ters falla till kvinten i tonikaackordet för att uppnå en fullständig treklang, se första takten samt exempel 3 på sidan 71.

G7 C D7 G E7 Am B $\flat$ 7 E $\flat$ A7 Dm E $\flat$ 7 A $\flat$

alla fyra tonerna

tänk först ackordet i sammanträngt läge och sprid sedan

c

Fullständigt dominantseptimackord där ledtonsupplösning föredras:

- Upplös båda ledtonerna i det fullständiga dominantseptimackordet, vilket här leder till tre grundtoner och en ters i tonikan, se exempel 4 på sidan 71 och takt 1–2 nedan.

Chord sequence: G7 C C7 F E7 Am Eb7 Ab D7 Gm F7 Bb

Labels: alla fyra tonerna, utelämnad kvint

d

Ofullkomlig dominant med kvinten* i basen:

Två alternativ:

- Lägg till – närmast under meloditonerna – de två toner som saknas för att de tre övre stämmorna ska bilda *dominantseptimackordet med utesluten grundton*. Därmed fördubblas bastonen – dvs. kvinten – vilket är vanligast. Septiman stiger då oftast till kvinten i upplösningsackordet. **
- Septiman fördubblas varvid den ena får sin upplösning medan den andra rör sig "fritt" till kvinten i upplösningsackordet.

Chord sequence: G7^{no1} C A7^{no1} Dm Eb7^{no1} Ab H7^{no1} E C7^{no1} Fm Bb7^{no1} Eb

Labels: septiman stiger till kvinten, fördubbla septiman

* Septima eller ters kan även ligga i basen men detta är ovanligt.

** Septiman kan också ledtonsmässigt falla. Då rör sig den fördubblade kvinten i mellanstämmorna ner till *upplösningsackordets* kvint.

Fyrstämigt ackompanjemang

- 7 Skriv till två mellanstämmor i det fyrstämiga ackompanjemanget, på det sätt som visas i takt 1. Betrakta stråkackompanjemanget som en komplett fyrstämig sats, utan att ta hänsyn till hornmelodins rörelser (jfr ex. 3 på sidan 69).

Om du följer nedanstående instruktioner bör du få en version som överensstämmer med Mozarts original:

- Använd enbart sammanträngt läge.
- Samtliga fyrklanger ska innehålla *alla* fyra tonerna.

fullständig treklang som efterslag

1

Hn.

2x ()

1

Vi. 1&2

Vla.

Vc. & Kb.

A^b E^b7 A^b E^b7 A^b D^b6 no5

4

2

A^b/E^b E^b E^b7 A^b D^b6 A^b/E^b E^b7 A^b

ledtonsupplösning

Mozart: Hornkonsert, Romanze (KV 447)

8 På samma sätt som i föregående uppgift ska du skriva till två mellanstämmor i det fyrstämmiga ackompanjemanget. Även här ska du betrakta stråckackompanjemanget som en komplett fyrstämmig sats – nu i pizzicato.

Om du följer nedanstående instruktioner bör du få en version som överensstämmer med Mozarts original:

- Använd enbart sammanträngt läge.
- Samtliga fyrklanger ska innehålla alla fyra tonerna och alla ledtoner ska upplösas.
- Var uppmärksam på sextackorden i takt 5–6 och låt ledtonsupplösningen av dominantseptimackorden bestämma fördubbling av ackordtoner i Fm respektive E^b-ackorden.

Ob.

pizz.

VI. 1&2

Vla.

Vc. & Kb. pizz.

E^b B^b7 E^b A^b6no5 B^b

5

Vc. 8va

C7 Fm B^b7 E^b A^b6no5 B^b7 E^b

Mozart: Sinfonia Concertante, Andantino con Variazioni (KV 297b)
(Träblåsstämmor saknas i notbilden)

Att bryta minsta möjliga rörelse

9 Skriv en trestämmig bakgrund till nedanstående ackordföljd. Tänk dig att det också finns en bas som spelar ackordens grundtoner.

- Bryt ”minsta möjliga rörelse”-principen i mitten av 3:e takten. Där väljer du ett nytt stämföringsläge som ger de två sista ackorden en avslutande karaktär, se exempel 1 på sidan 77.

statisk del

avslutande del

Am Dm Am E7 Am

10 Skriv till nedanstående ackordföljd en trestämmig liggande ackordbakgrund som sedan kan bilda en grund för ett ackompanjemang. Tänk dig att det också finns en bas som spelar ackordens grundtoner.

- Börja med en statisk del och i takt 5 ”lyfter” du bakgrunden till ett nytt stämföringsläge genom omläggning, se exempel 2 på sidan 77.
- Låt bakgrundens 1:a-stämman sedan styra riktningen så att den bildar en enkel melodi. Stegvisa rörelser med inslag av något/några mindre språng är det huvudsakliga rörelsemönstret, se exempel 2 och 3 på sidan 79. Om stämman hamnar på en ledton bör denna upplösas!
- Återvänd till utgångsläget i avslutningen så att hela ackordbakgrunden bildar en bågform.

statisk del

lyft till nytt stämföringsläge

G C6 no5 D7 G G E7 Am

Am/D D7 G Em Am G/D D7 G

11

Skriv ett fyrstämmigt ackompanjemang – oberoende av melodins läge – för stråk eller blås till nedanstående melodi som kan spelas av t.ex. klarinett.

- Följ instruktionerna som finns under rubriken ”Arbetsätt” på nästa sida.
- Låt 1:a-stämman röra sig stegvis upp för att bilda ett klimax och sedan falla. Jämför exempel 1 på sidan 79 (även om 1:a-stämman i detta exempel rör sig språngvis).
- Kom ihåg att du tillfälligtvis kan repetera en ton för att skapa en bågformad melodilinje i 1:a-stämman (se ”Arbetsätt” på nästa sida, takt 1-2).
- För att uppnå en fyllig klang i de tre stämmorna använder Mozart kompletta treklanger även i sextackorden (A^b/C och E^b/G), se ”Sextackordet” på sidan 72.*

använd samma ackompanjemangsfigurer som i ex 7 på sidan 254

Mozart: Sinfonia Concertante, II (KV 297b)

86 E^b Ob. A^b/C

Vl. I & II

Vla.

Vc. & Cb. simile

89 E^b/G A^b Hn. E^b/G

92 Fm B^b7/D E^b

Arbetssätt för uppgift 11

1. För att få en fin inje i ackompanjemanget 1:a-stämman ska du i *ett första skede* utforma denna som en enstämmig enkel melodi – huvudsakligen i punkterade halvnoter. Stegvisa rörelser med inslag av något/några mindre språng är det huvudsakliga rörelsemönstret, se ex. 2 och 3 på sid. 79.

Om stämman hamnar på en ledton bör denna upplösas!

2. Med utgångspunkt från den enstämmiga melodin utformar du en ackordbakgrund genom att lägga till en 2:a- och 3:e-stämma, så att dessa bildar en fyrstämmighet tillsammans med basen.

The first system of the musical score for 'The Rose Tree' is in 3/4 time, key of D major (indicated by two sharps: F# and C#). The melody is written in the treble clef, and the bass line is in the bass clef. The system consists of seven measures. Above the staff, the chords for each measure are indicated: A, D6 no5, H7/D#, E, H7, and E. The melody starts on A4, moves to B4, then C#5, and continues with eighth and quarter notes. The bass line starts on D3, moves to E3, then F#3, and continues with quarter and eighth notes.

3. Rytmisera sedan ackordbakgrunden – exempelvis som valskomp.

eller:

Läggning och upplösning av nonackord

12 I nedanstående exempel ska du öva läggning och upplösning av nonackord med eller utan grundton, se exempel 1–3 på sidan 81.

a Nonackord *med* grundton:

- ”Viktiga” toner som *ters* och *septima* bör finnas med. När grundtonen finns med, utesluts kvinten för en fyrstämmig läggning, se ex. 1 på sid. 81.
- Varje dominantseptimackord i exemplet ska utökas med en nona. Du väljer själv mellan liten eller stor nona efter grundprincipen:

-9 om ackordet upplöses till ett mollackord (i en kvintgång)

9 vid upplösning till durklang (i en kvintgång)

Även om liten nona kan användas när dominantnonackordet upplöses till dur, använder man i visor oftast den stora nonan!

- Upplös ledtonerna på det sätt som visas i takt 1 (även ex. 2 på sidan 81).

stor nona när ackordet upplöses till en durklang

Välj nona!

G9 ? ? ? ? ?

G7 C C7 F E7 Am E $\flat$ 7 A $\flat$ D7 Gm F7 B $\flat$

b Dominantnonackord med *utesluten* grundton:

- Uteslut grundtonen i nedanstående dominantnonackord och upplös sedan ledtonerna, se exempel 3 på sidan 81.
- Dominantnonackord med liten nona *och* utesluten grundton bildar ett dimackord. Vad heter de dimackord som uppstår i takt 3, 5 och 7?

H $^{\circ}$ bildas

G7-9/H C D7-9/F $\sharp$ G E7-9/G $\sharp$ Am B $\flat$ 7-9/D E $\flat$ A9/C $\sharp$ D E $\flat$ 9/G A $\flat$

Läggning och upplösning av utbyggda ackord

13 I nedanstående exempel ska du öva läggning och upplösning i dominantackord med hög- eller lågaltererad kvint *samt* 13-ackord, se ex. 4 på sidan 81.

- Placera +5:an överst i +5-ackorden – vilket är vanligast när septiman används. Öva de två alternativa sätten att upplösa ett +5-ackord, d.v.s. med stigande eller fallande septima, se exemplets två första takter och ex. 4 på sidan 81.
- I 13-ackorden placerar du 13-tonen överst – vilket för övrigt är den enda fyrstämmiga möjligheten när grundtonen ligger i basen, se ex. 1 på sidan 81. 13-tonen kan här upplösas fallande till grundtonen i upplösningsackordet.

med stigande 7:a med fallande 7:a med -5:an i basen låt 13-tonen falla till grundtonen

G7+5 C C7+5 F E^b7+5 A^b G7-5 C A13 D F7-13 B^bm
(F7+5)

alternativ upplösning

14 I Tjajkovskijexemplet nedan ska du öva upplösning av septimackord i en kvintgång, se exempel 5 på sidan 81.

- Takt 1–3: Komplettera ackompanjemanget med två stämmor på det sätt som visas i takt 1.
- Takt 4–8: Utelämna kvinten och fördubbla grundtonen i vartannat septimackord i kvintgången. Börja med en fullständig fyrklang med tersen överst i takt 4, så bör du få en version som överensstämmer med Tjajkovskijs original!

komplettera med två stämmor låt ters upplösas till septima och omvänt

183 Eng.hn.&Vla. *mf dolce*

Hn. *p* starta med fullständigt D7

Kb. +Vc.&Fg.8va *pizz.*

E^b/B^b B^b/A^b E^b/G D7 G7 C7 Fm7⁽⁻⁵⁾ B^b7 E^b

Tjajkovskij: Romeo och Julia
Orig.: Dess-dur

Altererade ackord

15 Skriv till två mellanstämmor så att den liggande bakgrunden blir fyrstämmig, alltså totalt fem stämmor tillsammans med melodistämman.

- I fyrklanger *kan* ters eller septima (sext) utelämnas om denna finns i melodistämman, eftersom bakgrunden klingar fylligt även utan en av dessa.
- Om du följer grundläggande principer för läggning av fyrstämmiga ackord och tar hänsyn till meloditonerna i fyrklanger på de ställen som markerats, bör du komma fram till den version som Mozart gjort.
- Exemplet visar att man inte regelmässigt följer principen under punkt 1. Stämföringen i bakgrunden kan t.ex. vara viktigare.

inringad ton ska utelämnas i den fyrstämmiga bakgrunden

Mozart: Serenade nr 12, Allegro

The image shows three systems of musical notation for Mozart's Serenade No. 12, Allegro. Each system consists of three staves: Ob. (Oboe), Kl. 1&2 (Clarinets 1 and 2), and Fg. 1&2 (Fagott 1 and 2). The key signature is two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 2/4. The first system starts at measure 33. The second system starts at measure 38. The third system starts at measure 43. Annotations include: 'inringad ton ska utelämnas i den fyrstämmiga bakgrunden' pointing to a dotted box around a chord in the first system; 'ledtonsupplösning' pointing to a double bar line in the second system; and 'Ofullkomlig dominant med lågaltererad kvint. Mozart fördubblar här septiman.' pointing to a chord in the third system. Chord symbols are provided below the staves: Cm, G7, Cm, D7-5, G, Cm, C#°, Gm/D, D7, Gm, C7, Fm, Fm, D7-5 no 1, G, Cm, G7, Cm, G7, Cm.

Ob. 33
Kl. 1&2
Fg. 1&2

Cm G7 Cm D7-5 G Cm

38
(str)
C#° Gm/D D7 Gm C7 Fm

ledtonsupplösning

43
Fm D7-5 no 1 G Cm G7 Cm G7 Cm

Ofullkomlig dominant med lågaltererad kvint. Mozart fördubblar här septiman.

Fakta: sidorna 80–81

16 Skriv längre arrangemang med ackompanjemang för olika ensembler på melodier du själv väljer eller komponerar. Här följer ett exempel på instrument och funktioner i ett sådant arrangemang:

melodi	sång eller stråk/blåsinstrument
2:a-stämman till melodi	sång eller stråk/blåsinstrument
enstämmig bakgrund	stråk/blåsinstrument
liggande ackordbakgrunder	två- eller trestämmigt stråk/blås
ackompanjemang	stråk/blås eller ackord- plus basinstrument

Ackompanjemanget kan – som i övningarna i detta avsnitt – vara utskrivna. Om du hellre vill lägga tonvikten vid bakgrunder och 2:a-stämmor kan ackompanjemanget noteras som ackordanalys för t.ex. gitarr/piano.

Bygg upp arrangemanget med melodin och ackompanjemanget som grund. Smycka sedan ut med ”pålägg” av bakgrunder och 2:a-stämmor som ”öar i arrangemanget”. Principen finns beskriven i avsnittet om tvåstämmighet på sidorna 20–21 (ex. 1), 34–35 (ex. 1) och på sidorna 68–69 (ex. 2) i detta avsnitt.

Se även ”Planering” på sidan 121 och ”Introduktion och coda” på sidan 125.

Några förslag på visor lämpliga att arrangera:

Under Paris himmel	VGM 206
Mitt eget land	VGM 38
Dagen är släckt	Så 20
Dansen den går uppå Svinnska skär	Så 22
Den vackraste visan	Så 28
Visa vid midsommartid	Sidan 257
Får jag lämna några blommor	Så 53
Calle Schewens vals	Så 78
Kostervalsen	Så 96
När skönheten kom till byn	Så 116
Sjösala vals	Så 136
Fritiof och Carmencita	Så 138

För övning av stämföring i kvintgångar med septimackord:

Trubbel	PH 231
Ett enat folk	PH 230

Ackompanjemangsfigurer

- 17** Skriv arrangemang för två- eller tre instrument där en av stämmorna spelar en ackompanjerande roll på det sätt som beskrivs på sidorna 82–83. Nedan finns förslag på visor som är särskilt lämpade för den här typen av stämmor.

för tre instrument, d.v.s. melodi, ackompanjerande stämma plus bas:

- Utgå från en trestämmig ackordbakgrund *plus* bas (som vid utformning av ett ackompanjemang). Ackorden i den trestämmiga bakgrunden bryts sedan på det sätt som visas i exempel 1 och 2 på sidan 83.
- Kom ihåg att det bör bildas fylliga trestämmiga ackord, t.ex. vid ackordbyte eller vid ”viktiga toner” (se exempel 2 på sidan 83)!
- Välj en ackompanjemangsfigur som passar till den visa du valt. På sidorna 82–83 finns flera förslag som kan fungera som grundmodell. Dessa kan sedan anpassas om du t.ex. hellre vill använda åttondelsrörelse istället för modellens sextondelsrörelse.

Pojkarna	PH 210
An den Mond	PH 189
Önskevisa	Sidan 264
Så skimrande var aldrig havet	PH 234
Liksom en herdinna	Sidan 238

för två instrument:

- Använd dig t.ex. av
 - ”Albertibas” (se exempel 3 på sidan 83)
 - en stämma med triolrörelse (se exempel a på sidan 82)
 - tremolorörelse (se exempel 4 på sidan 83)
- Låt stämman agera bas vid viktigare frasslut (se exempel 4 på sidan 83)!
- Den ackordton – av större betydelse – som finns i melodin *kan* uteslutas i ackompanjemanget om ackordet är en *fyrklang*, (jfr uppgift 15 på sidan 261).

Fjäriln vingad syns på Haga	Sidan 234
Så skimrande var aldrig havet	PH 234
Balladen om kärleken och pengarna	PH 221
Träd fram, du nattens gud (Sång nr 32)	FeFs 299

Kapitel 6

- 1 Öva dig att göra övergång från sammanträngt till spritt läge för att mellanstämmorna ska röra sig efter "minsta möjliga rörelse"-principen på det sätt som visas i det första exemplet:

str spr

C G Gm Cm F B $\flat$ F Am E/G $\sharp$ Am

- 2 Komplettera detta arrangemang, för två trumpet och två tromboner, med två mellanstämmor.

- I takt 5–8 kan du vid behov växla mellan sammanträngt och spritt läge för att stämmorna ska röra sig med "minsta möjliga rörelse", se exempel 1 och 2 på sidan 87.

ÖNSKEVISA

Trad.

D Em7 A7 A D

G D D7 G Gm6 D A7 D

Mellanstämmor: samma rytm som bas

Mellanstämmor: samma rytm som melodi

Fakta: sidorna 86–87

3 Komplettera detta körarrangemang med en alt- och en tenorstämma. Variera med melodi plus bakgrund och avsnitt där alla sjunger samma text, på det sätt som markerats i noterna.

- Växla vid behov mellan sammanträngt och spritt läge för att stämmorna ska röra sig med "minsta möjliga rörelse", se exempel 1 och 2 på sidan 87.
- Utforma själv texten till bas och mellanstämmor på de ställen där dessa har en annan rytm än melodistämman, antingen genom att krympa textfrasen så att den fungerar till stämman, eller – där det passar – sjunga på textstavelser som "a" eller "o".

UTI VÅR HAGE

Trad.

Ut - i vår ha - ge där väx - a blå bär. Kom hjär - tans - fröjd!

Em Am Em H7^{no1} Em D G D G C G

mellanstämmor: samma rytm som melodin

Vill du mig nå - got, så träf - fas vi där. Kom lil - jor och ak - vi - le - ja, kom

Em H+ Em7 CΔ7 C6 A7 D H7 Em H7

mellanstämmor: samma rytm som bas Alt: tvåstämmighet med melodin

ro - sor och sa - li - vi - a! Kom lju - va krus - myn - ta, kom hjär - tans - fröjd.

Em H7 Em Am6^{no5} Em/H H7 Em

mellanstämmor: samma rytm som bas

4 Skriv ett arrangemang för träblåskvartett bestående av t.ex. oboe, klarinett och två fagotter till nedanstående melodi. För att få en varierad form kan du här öva dig att dela upp helheten i "boxar" med olika innehåll:

- **BOX 1:** Dela upp fyrstämmigheten i tvåstämmig parallellföring (delvis) och två neutrala stämmor som står för "orgelpunkt i mellanstämma" respektive grundtonsbas, se exempel 1 på sidan 91.
- **BOX 2:** Använd koralteknik (eventuellt även ♩), se ex. 1 på sidan 93.
- **BOX 3:** Som kontrast till fyrstämmigheten kan du i B-delen börja med *enbart* tvåstämmighet och låta klarinetten ta över melodin. Fyll sedan på med en hög orgelpunkt som ligger några takter och senare med basen, på det sätt som beskrivs i noterna (se även exempel 3 på sidan 91).

SOM STJÄRNOR SMÅ

Trad.

tvåstämmig parallellföring (delvis)
"orgelpunkt i mellanstämma"
grundtonsbas

koralteknik (även ♩)

upprepa takt 1

Ob.

Kl.

Fg. 1

Fg. 2

BOX 1

BOX 2

BOX 1

koralteknik

tvåstämmighet

addera hög orgelpunkt

Kl. melodi:

BOX 2

BOX 3

koralteknik (även ♩)

BOX 2

Ackordfrämmande toner – parallellföringsteknik

5 I följande melodiexempel ska du öva olika sätt att behandla ackordfrämmande toner, vilket beskrivs i exempel 1 på sidan 99. Utgå från upplösningstonen och parallellför ”baklänges” (se sidan 243 i avsnittet om trestämmighet).

a De ackordfrämmande tonerna med upplösningar parallellförs i terser eller sexter – beroende på vilket som passar – medan två stämmor ligger kvar eller tonupprepas:

Webber: I Don't Know
How to Love Him

Berlin: White Christmas

b De ackordfrämmande tonerna med upplösningar parallellförs – antingen som sextackord eller kvartsextackord, beroende på vilket alternativ som passar:

parallellföring i tre stämmor
Gm6^{no5}

notera ackorden som bildas

parallellföring i tre stämmor

6 Som förövning till nästa uppgift ska du göra bedrägliga upplösningar i följande exempel (se exempel 3 på sidan 89).

- Upplös båda ledtonerna i det *fullständiga* dominantseptimackordet som om tonikaackordet skulle komma, d.v.s. att tersen stiger och septiman faller. Låt dessutom dominantseptimackordets kvint falla stegvis till upplösningssackordets ters – som därigenom fördubblas, se första exemplet nedan.
- Stämföring och läggning påverkas inte av kromatisk genomgångston i basen!

G7 (G#°) Am D7 Em A7 Bb Eb7 E° Fm Bb7 H° Cm H7 C

str spr str str spr

alla fyra tonerna tersen fördubblad

7 LIKSOM EN HERDINNA

Utöka melodi och den egna basstämman på sidan 238 med två mellanstämmor spelade av trumpet (eller horn) respektive trombone.

- För att arrangemanget ska bli omväxlande kan du använda dig av "box-tekniken", där varje del – omfattande t.ex. 4 takter – utgör en "box" med ett visst innehåll.

Här är några exempel:

- fyrstämmigheten delas upp i en *parallellförd tvåstämmighet* och två *neutrala stämmor*, se exempel 1 på sidan 91.
- om du tycker att det passar kan du utnyttja den *tvåstämmiga bakgrund plus melodi* du gjort i avsnittet om trestämmighet på sidan 244. Detta innebär att den basstämma du tidigare gjort i B-delen utgår!
- för att öka spänningen i slutet kan du utnyttja *trestämmig parallellföring plus bas*, se övningarna på föregående sida – men även ex. 1 på sid. 99.
- Vid behov kan du ändra ackorden och den basstämma du tidigare skrivit.

Förenklad rytmik i mellanstämmor

- 8 Öva dig att mot en melodi med större rörelser göra en läggning som syftar fram till nästa ackord. På så sätt blir stämföringen smidig vid ackordbyte. Syftet är också här att motverka samtidig rörelse i alla stämmor, se takt 3 i ex. 3 och 4 på sidan 93.

Utgå från den meloditon som föregår ackordbytet – här inringad – när du lägger ackordet och låt mellanstämmorna spela samma rytm som basstämman, se takt 1:

The musical notation consists of two systems of piano accompaniment. The first system contains eight measures with chords: C, F, Am, Dm, B $\flat$, F, Gm, and D. The second system contains six measures with chords: A7, D, B $\flat$ 7, E $\flat$, E7, and Am. The notation includes treble and bass staves with various note values and accidentals.

9 PLOCKA VILL JAG SKOGSVIOL

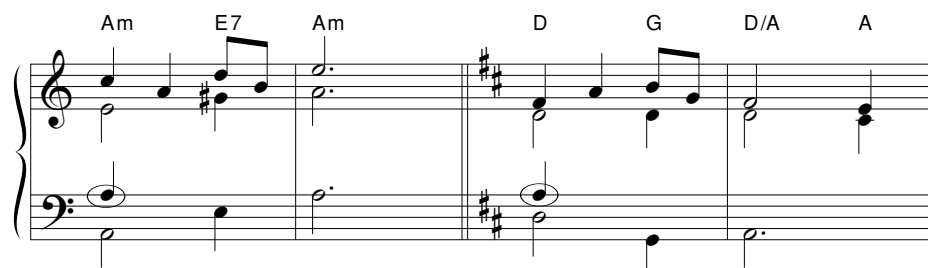
Utöka melodi och den egna basstämman på sidan 237 med två mellanstämmor spelade av fiol respektive altfiol.

- Studera exempel 1–4 på sidan 93 för att se hur man kan variera intensiteten genom att en, två eller tre stämmor rör sig i samma rytm som melodin. Utnyttja bl.a. den teknik som du övat i uppgift 8 för att få en långsammare rytmik i mellanstämmorna.

Kom ihåg att de rytmer som mellanstämmorna ska spela måste kännas naturliga och fungera i stilen!

- Vid behov kan du ändra ackorden och den basstämman du tidigare skrivit.

- 10 I följande notexempel innehåller melodistämman rörelser *från* ackordets ters eller septima *till* annan ackordton. Fullfölj tenorstämman med start på den inringade tonen och låt denna överta tersen/septiman från melodistämman på det sätt som beskrivs i exempel 4 (takt 1–2) på sidan 93.

Även om ovanstående teknik är mycket vanlig ska den inte betraktas som en nödvändighet, eftersom tersens/septimans "fyllande" funktion är viktigast när det nya ackordet sätts an!

- 11 Skriv fyrstämmiga arrangemang eller gör fyrstämmiga kompositioner för olika besättningar.

- Utnyttja de tekniker som du tidigare arbetat med samt de sätt att bygga upp en varierad form som beskrivs i exempel 1–4 på sidan 97.
- En bra metod är att först göra basstämman och sedan fylla ut med mellanstämmor!
- Börja med att göra upp en plan för uppbyggnaden av arrangemanget, se sidan 96. Där finns också en uppställning över variationsmöjligheter! Se även "Planering" på sidan 121 och "Introduktion och coda" på sidan 125.

12 Lägg till två mellanstämmor för 1:a och 2:a violin på det sätt som visas i upptakten. Detta kommer att göra Tjajkovskijs partitur komplett.* Melodistämman ligger högt och därför är det viktigt att få den trestämmiga stråksatsen att klinga fylligt även om den spelas utan melodi, se sid. 94-95.

- För att uppnå en fylligt klingande trestämmighet i bas tillsammans med de två mellanstämmorna, skall alla treklanger innehålla ackordets ters – även om denna redan finns i melodin, se ex. 2 på sidan 95.

Tjajkovskij: Rokokovariationer, I

The musical score is presented in three systems, each with a grand staff (treble and bass clef) and a 2/4 time signature. The key signature has two flats (B-flat and E-flat).

- System 1:** The right hand features a melody with notes corresponding to the chords B $\flat$ /D, E $\flat$, C/E, F, D/F $\sharp$, and Gm. The left hand provides harmonic support with notes corresponding to the same chords. Dynamics include *p* (piano) and *cresc.* (crescendo). A bracket under the first four measures is labeled "stödjande ackord följer basens rytm" (supporting chords follow the bass rhythm).
- System 2:** The right hand continues the melody with notes corresponding to the chords Gm, F/A, B $\flat$, and B $\flat$ /D. The left hand continues the harmonic support. The dynamic *mf* (mezzo-forte) is indicated.
- System 3:** The right hand features a melodic phrase starting on measure 7, with the word "unison" written below the first few notes. The left hand continues the harmonic support.

13 I följande Mozartexempel ska du harmonisera varje förslag med en förberedande dominant till det efterföljande ackordet, se exempel 3 på sidan 99. Förslagen är markerade med ett frågetecken.

- Skriv in de *två* mellanstämmor som saknas i notbilden utifrån den förberedande dominant du kommit fram till, se exemplets första takt. (Mozart utnyttjar inte grundtonen i någon av dessa läggningar.)
- Lägg ackorden antingen i spritt eller sammanträngt läge beroende på vilket alternativ som passar till den följande upplösningstonen för varje stämma.

41 B $\flat$ 7 ? E $\flat$? Fm ? B $\flat$? E $\flat$

46 A $\flat$ 6 ? Cm ? E $\flat$ /B $\flat$ B $\flat$ 7 E $\flat$

fp *fp* *fp*

Mozart: Symfoni nr 25, II

14 Harmonisera *förslagen* i ”Gubben Noaks” B-del med en förberedande dominant på samma sätt som i uppgiften ovan. Här ska du dock lägga det ursprungliga ackordets grundton i basen *mot* den förberedande dominanten, vilken kommer att skapa en kraftig dissonans, se takt 8 i ex. 3 på sidan 99. Notera i ackordanalys med angiven baston.

D7 ? Gm C7 ? F

15 I följande musikexempel ska du öva dig i att harmonisera ackordfrämmande toner, se exempel 2–3 på sidan 99. Tänk dig att fyrstämigheten är arrangerad för blandad kör där alla sjunger samma text, d.v.s. alla har samma rytm.

- Observera att du endast ska förändra harmoniken för de ackordfrämmande tonerna!

a De ackordfrämmande tonerna harmoniseras med ackord som står i kvintsläkt-skap i förhållande till det ursprungliga ackordet:

Em H7 Em Am H7 Em

våff - lor och stru - vor i grön - grä - set ställ!

C. M. Bellman: Epistel 19

starkt slut

b I följande exempel finns även möjlighet att harmonisera den ackordfrämmande tonen med förberedande dominant (t.ex. dominanten till Tp):

- Försök att göra basen smidig genom stegvis rörelse där det går (frassluten bör dock vara starka).

E^b B^b E^b E^b E^b A^b B^b

Så lun - ka vi så små - ning- om från Bac - chi bul - ler och tu - mult, när

förberedande dominant utan grundton

5 E^b B^b E^b C^m A^b B^b7 E^b

dö - den ro - par: Gran - ne kom, ditt tim - glas är nu fullt.

förberedande dominant

C. M. Bellman: Måltidssång

16 Skriv ett fyrstämmigt arrangemang för blandad kör där alla sjunger samma rytm/text. Använd de tekniker som du övat i uppgift 14-15 vid ackordfrämmande toner.

- Växla mellan sammanträngt och spritt läge för att stämmorna ska röra sig enligt principen "minsta möjliga rörelse", se ex 1 och 2 på sidan 87.
- Använd omvändningar av ackorden när det passar. (Stegvis rörelse kan utnyttjas, t. ex. i takt 3-4 och 17-18).

BUNDESLIED

melodi/bas i parallellförling, se ex. 5a, sidan 267

förslag, se ex. 14, takt 2, sidan 272

sopran/alt i parallellförling, tenor och bas bildar pedal i oktav

sopran/alt i parallellförling, tenor och bas bildar pedal i oktav

bedräglig kadens, se ex 6, sidan 268

Lasst uns mit ge - schlun - gen Hän - den,

Brü - der, die - se — Ar - beit en - den

un - ter fro - hem Ju - bel - schall.

Es um - schlin - ge die - se — Ket - te,

so wie die - se heil' - ge — Stät - te,

auch den gan - zen Er - den - ball,

auch den gan - zen Er - den - ball.

Mozart (KV 623a)

Kapitel 7

- 1 Öva dig i nedanstående exempel att utnyttja sidorörelse på de ställen där melodin gör tonupprepning. Övningarna kan göras antingen två- eller trestämmiga som exempel 1 respektive 2 på sidan 103 visar.

Arbetsätt

Även om rörelsen i andrastämman enbart kan bygga på ackordtoner (takt 1 i ex. 2 på sidan 103) är det vanligare att blanda ackordtoner med t.ex. genom- och återgångs- toner för att också få stegvis rörelse:

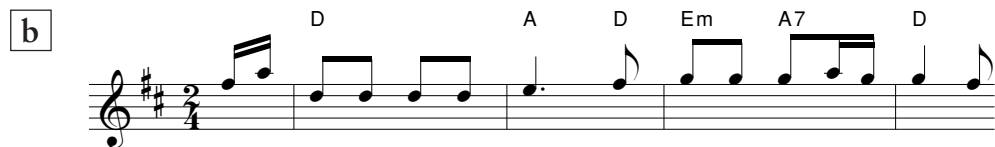

Andra frasen visar att man ibland kan göra en snabbare rörelse för att "hamna rätt" och att man inte är bunden till melodistämmans rytm.

Tänk på 2:a-stämman som en melodi när du utformar denna!

Zetterholm: "Kärleken och pengarna" (takt 1–4)

C. M. Bellman: "Fredmans Sång nr 32" (takt 1–4)

2 Skriv ett tvåstämmigt arrangemang till nedanstående melodi, för två röster *utan* ackompanjemang.

- Använd sidorörelse när melodin gör tonupprepningar, se exempel 1 och 2 på sidan 103.
- Låt andrastämman agera bas i frassluten.

THE CHAMBERLAIN IS NOW OUR SQUIRE

J. S. Bach, Cantata 212,
Nr 2 (Aria)

The Cham-ber-lain is now our Squire, a first-rate Squire is
beer sets all our heads on fire, 'tis strong as beer can

he, his be. The Par-son well may fret his fill strike

up, mu-si-cian's bench! for Mol-ly here just

can't keep still, the sau-cy lit-tle wench!

Andra lämpliga melodier:

Fjäriln vingad syns på Haga	Sidan 234
Fredmans Epistel nr 5	FeFs 32
Fredmans Epistel nr 12	FeFs 49
Fredmans Epistel nr 15	FeFs 59
Fredmans Epistel nr 29	FeFs 99
Fredmans Epistel nr 35	FeFs 121
Katten och källingen	Så 232
Sinclairsvisan	Så 233

8-7-rörelse

- 3 Öva dig att göra 8-7-rörelser, d.v.s. en rörelse från grundtonen till septiman och vidare till tersen i nästa ackord, se exempel 3 på sidan 103. Skriv även in kromatisk rörelse. Spela ackorden och sjung stämman!

- 4 Skriv andrastämmor till nedanstående melodiexempel och utnyttja 8-7-rörelser. Prova också med kromatik!

a

Staff 'a' shows a melody in 3/4 time with chords A7, Dm, G7, and C. Brackets below the staff indicate 8-7-rörelse from A7 to Dm and from G7 to C. The text "Tegnér: 'En sockerbagare' (slutet)" is written below the staff.

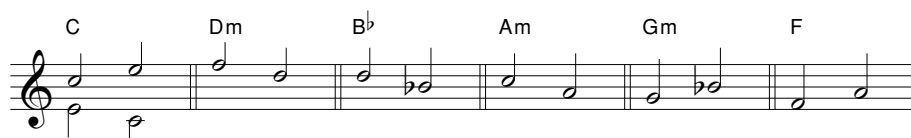
b

Staff 'b' shows a melody in 3/4 time with chords G, C, D7, and G. A bracket below the staff indicates 8-7-rörelse med kromatik from C to D7. The text "'Och flickan hon går i dansen' (Trad)" is written below the staff.

Motrörelse

- 5 Använd ”terssprång eller utfyllt terssprång i motrörelse” i följande övningsexempel på det sätt som visas i takt 1 (se även ”Arbetsätt” på nästa sida):

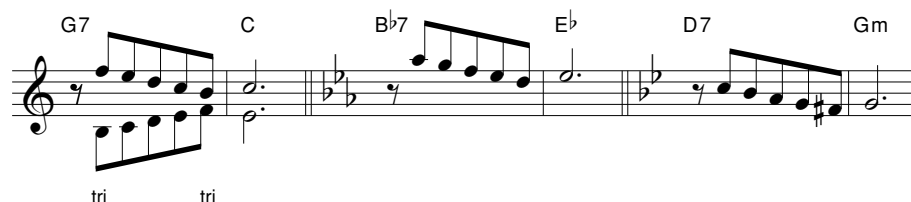
Språngvis:

Stegvis:

- 6 Öva dig att göra en längre stegvis förd motrörelse där ovanstående ingår som kärna men omsluts av tritonusintervall, se exempel 3 på sidan 105 och första exemplet nedan.

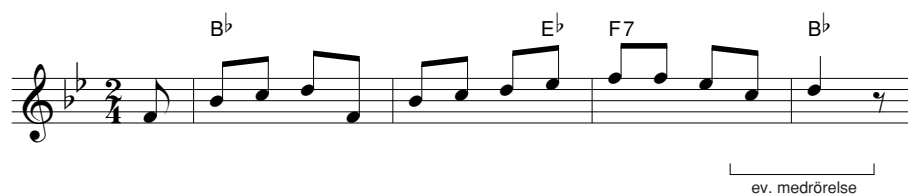
- 7 Öva dig att göra en stegvis förd motrörelse som – till skillnad från ovanstående – dissonerar mot melodin ända fram till upplösningen, se första exemplet. Här utnyttjas de fyra första tonerna i tvåstämmigheten i ex. 3 på sid. 105.

Du kan göra övning 6 och 7 trestämmiga genom att lägga till en parallellförd stämma till melodi- eller andrastämman!

8 Öva dig att göra en hel fras i motrörelse, d.v.s. där *varje* uppåtgående intervall i melodistämman blir nedåtgående i andrastämman och omvänt (dock ej nödvändigtvis lika stora intervall!). ”Utfyllt terssprång i motrörelse” ingår som en viktig beståndsdel – se arbetssätt nedan – men du måste också utnyttja andra typer av motrörelse.

- Avståndet mellan stämmorna *kan* i den här övningen bli så stort som två oktaver!

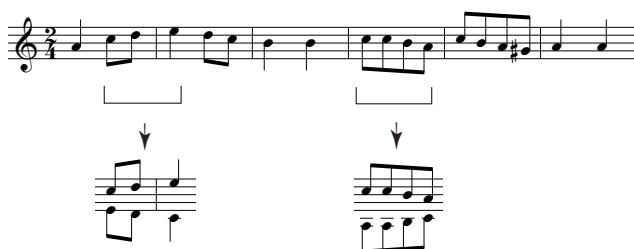
”Som stjärnor små” (Trad.)

Arbetssätt

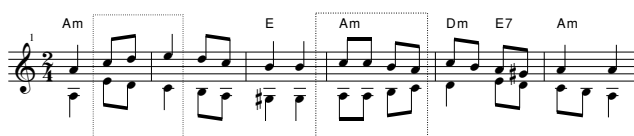
Ta först reda på de ställen i melodin där ”terssprång eller utfyllt terssprång i motrörelse” *kan* tänkas användas.

Ta ut varje enskild ”melodibit” och ”spela den baklänges” som motstämma! Välj sedan ut de ställen som bäst passar sammanhanget och använd tekniken omväxlande med andra.

Så här kan resultatet bli:

Det är alltså viktigt att vara medveten om att tekniken varken går eller ens är önskvärd att använda annat än bitvis!

9 Skriv ett arrangemang *utan* ackompanjemang, t. ex. för violin och viola till ”Hemlängtan”.

- Takterna 1-8: Du kan variera fraserna genom att använda tvåstämmig sats (bl a ”terssprång eller utfyllt terssprång i motrörelse”) och enstämmig bakgrund* (t. ex. $\text{♩} \cdot \text{♩}$ eller $\text{♩} \text{♩} \text{♩}$).
- Takterna 9-14: Använd ”terssprång eller utfyllt terssprång i motrörelse”, se ”Arbetsätt” på föregående sida.

HEMLÄNGTAN

Grieg, Lyriska stycken

Andante

p legato

Am7 Em Gm6

tvåstämmig sats enstämmig bakgrund (avslutas i takt 4)

4 A C C F#7 B7

tvåstämmig sats agerar basstämma, se sidan 31, ex. 1

8 Em *Fine*

terssprång eller utfyllt terssprång i motrörelse (avslutas i takt 14)

12 B C#7 F#7^{b5}/C

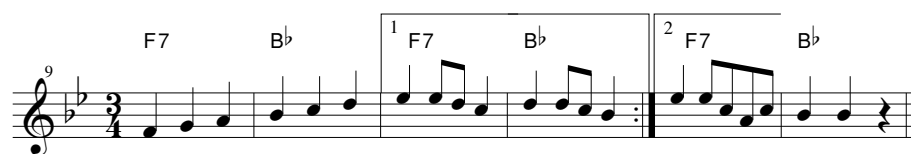
fri fortsättning

16 B C#7 F#7^{b5}/C B

pp

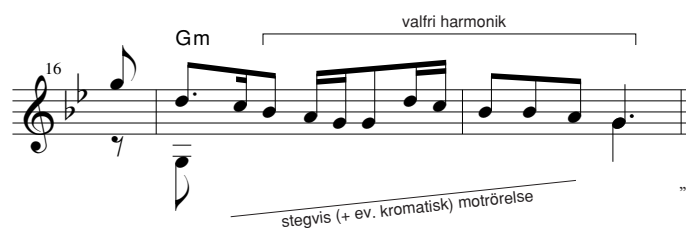
D.C. al Fine

- 10 Skriv till B-delen i "Nu ska vi skörda linet" en andrastämma där du utnyttjar en längre stegvis förd motrörelse med inslag av kromatik, se exempel 3 på sidan 105.

"Nu ska vi skörda linet" (Trad.)

I nästa exempel får du "lirka" med rytmen och vid behov även utnyttja kromatik för att en andrastämma i en stegvis förd motrörelse ska fungera, se ex. 4 på sid. 105.

"Kristallen den fina" (slutet) Trad.

- 11 Skriv arrangemang där du utnyttjar motrörelse för att öka spänningen fram mot ett avslutande frasslut på det sätt som beskrivs ovan.

Förslag på melodier:

Älskade son så bra att du kom	PH 219
Staffansvisa	Så 149
Glädjens blomster	Så 54
God afton om ni hemma är	Så 56
Det var en gång	Så 50

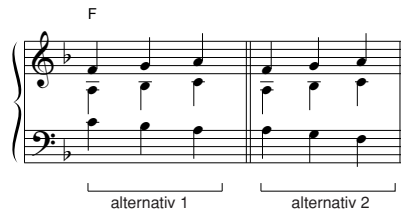
12 Skriv ett fyrstämigt arrangemang till "Annabell Olsson" nedan, där du utnyttjar "utfyllt terssprång i motrörelse" kombinerat med parallellföring, se takt 3 i exempel 1 på sidan 105.

Arbetsätt

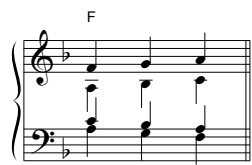
Börja med att utforma den parallellförda andrastämman:

Skriv sedan till en tredje stämma i motrörelse. Denna har då två möjliga starttoner och kan vid behov oktavtransponeras:

Ytterligare en stämman kan adderas – då i parallellföring med motstämman, d.v.s. det kommer då att uppstå två parallellföringar i motrörelse:

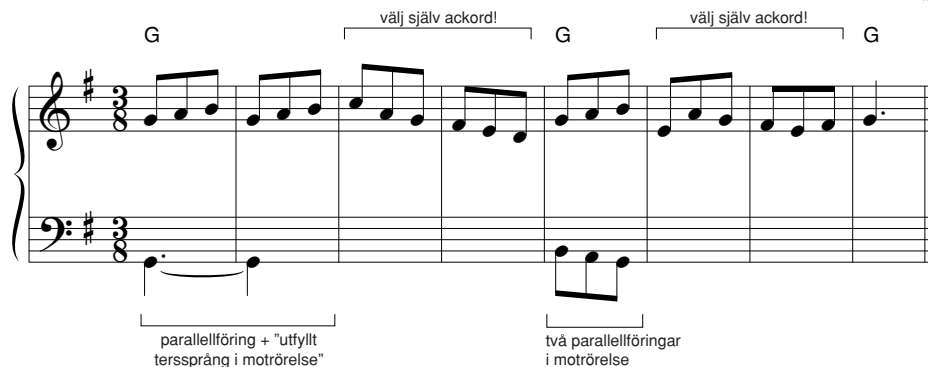

Observera att det uppstår tersfördubblingar i den här typen av stämföring – som alltså inte ska betraktas som felaktigt! Se exempel 2 på sidan 89.

Utnyttja gärna den beskrivna tekniken på andra avsnitt än de markerade!

ANNABELL OLSSON

Trad.

Fakta: sidorna 104–105

Stegvis och kromatisk rörelse – modal teknik

- 13** Komplettera med en kromatisk mellanstämma över den givna orgelpunkten och fullfölj sedan trestämmigheten fritt, se ex. b på sidan 106 och ex. 4 på sidan 107.

Am H7 Em

fri fortsättning

"Vart ska du gå, lilla fänta" (Trad.)

- 14** Komplettera melodi- och basstämma med två parallellförda mellanstämmor i modal teknik – antingen i terser eller sexter.

- Låt mellanstämmorna röra sig *övervägande* stegvis på skalan, se exempel 5 på sidan 107. Utnyttja ren mollskala eller dorisk skala.
- Den stegvisa rörelsen *kan* vid behov brytas av kromatik utan att den modala karaktären störs, se takt 2 i exempel 2 på sidan 107.
- Det får gärna uppstå dissonanser mellan melodi och de parallellförda mellanstämmorna om melodiken i dessa är övertygande och "landar rätt" i frasslutet.

"Limu, Limu, Lima" (Trad.)

15 Komplettera nedanstående arrangemang med en mellanstämma för att öva kromatisk rörelse.

- Takt 1–4: Utnyttja kromatisk genomgångston som fyller ut helt tonsteg mellan två ackordtoner, se ex. c på sidan 106 och ex. 3 på sidan 107. Genomgångstonen kan ha ett värde allt ifrån åttondel till halvnot. Hur påverkas styckets karaktär av längden på genomgångstonen?
- Takt 5–6: Använd ”kromatisk rörelse över färgningar” *inom* ett och samma ackord, se ex. c på sidan 106 och ex. 3 på sidan 107. Antingen kan du starta på grundtonen och göra rörelsen nedåt eller starta på kvinten med en uppåtgående rörelse.

F Dm D Gm Gm6 D° C

kromatisk genomgång
(ex. c på sid. 106, takt 1)

kromatisk genomgång

kromatik "över färgningar"
(ex. c på sid. 106, takt 2)

G7 C7 F

7

"Med våta ögon ser jag" (Trad.) A-delen

16 Skriv ett längre arrangemang där du utnyttjar stegvis och kromatisk rörelse t.ex. i inledningen eller i en coda. Se "Planering" på sidan 121 och "Introduktion och coda" på sidan 125.

Förslag på melodier:

Scarborough Fair
Vem kan segla
Limu, Limu, Lima

VGM 201
Sidan 287
Så 100

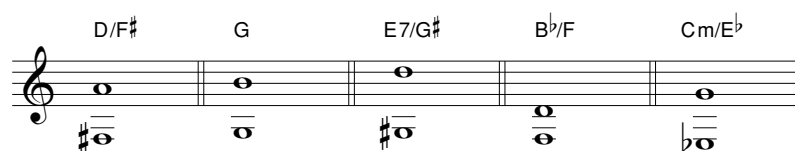
Att tillföra dissonanser

- 17 Lägg till en mellanstämma som gör förslag, d.v.s. en betonad dissonans utan förberedelse, se exempel 2 på sidan 109.

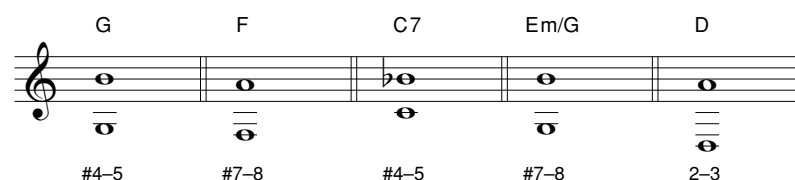
nedåtgående förslag: 4–3 (ev. med utsmyckning, t.ex. 4–2–3):

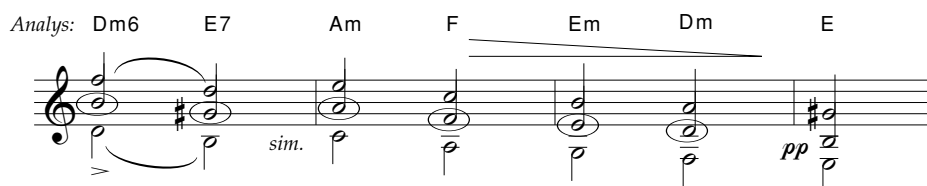
nedåtgående förslag: 9–8 (ev. med utsmyckning, t.ex. 9–(♯)7–8):

uppåtgående förslag (ledton):

- 18 I nästa exempel ska du göra uppifrån kommande förslag till de inringade halvnoterna i mellanstämman. Denna stämma kommer då att röra sig i fjärdedelar. Exemplet är en transponering av Griegs "Rigaudon" ur "Holbergs svit" som finns noterad i original på sidan 109, exempel 2.

- 19 I följande två exempel ska du öva att bilda förhållningar. De inringade noterna ska *förhållas*, d.v.s. ligga kvar genom överbindning och bilda en dissonans som sedan upplöses nedåt, se exempel 1 på sidan 109.

Arbetssätt

Om en stämma rör sig stegvis mellan två ackordtoner vid ackordbyte, kan denna hållas kvar – *förhållas*. Oftast bildas då en förhållningsdissonans, t.ex. 4–3 och 9–8 för nedåtgående rörelse eller 2–3 och 7–8 i uppåtgående.

a

41 Hn. 1&2
p
Fg.

Mozart: Serenade KV 375, Menuett nr 1

b

1 Kl. trio
p

5
gör förhållning
gör förhållning

Mozart: Divertimento 2 KV Anh. 229, Trio

- 20 Utsmycka nedanstående ackord med dubbla förslag, se exempel 3 på sidan 109. En bra metod är att först lägga ackordet på vanligt sätt genom att komplettera med två mellanstämmor. Förse sedan de båda tillagda stämmorna med nedåt/uppgående förslag i *parallellföring* enligt anvisningarna:

- 21 Skriv ett arrangemang för två stämmor plus bas till "Vem kan segla" (eller för fyra stämmor med utnyttjande av dubbla förslag som i uppgiften ovan). Låt basen övervägande spela ackordens grundtoner. Arbeta med förslag och förhållningar för att färga och skapa rörelse i satsen.

- Mellanstämman kan – efter en lugn inledning – baseras på åttondelsrörelse där de i exemplet noterade förhållningarna och förslagen ingår.
- Använd även kromatisk rörelse inom ackord som du övat i uppgift 13 och 15 på sidorna 283–284.
- Känn dig fri att ändra de givna ackorden och göra andra förhållningar/förslag än de som noterats i notbilden.

VEM KAN SEGLA

Trad

Exempel på förslag: 9–8 4–3 #7–6

4–3 4–3 #7–8 #7–6 2–3 4–3

Motrytmer – figuration

22 Skriv en andrastämma till följande melodicitat och aktivera med motrytmer på det sätt som beskrivs i exempel 3 och 4 på sidan 111.

Motrytm till punktering och ”upptakt till stark taktadel”:

Aktivera rytmen på några ställen genom att ”fördröja insatsen vid en längre meloditon”:

23 I Bachexemplet på sidan 110 och ex. 5 på sidan 111 har understämmorna smyckats ut med hjälp av figurationsteknik. Utnyttja principen i nedanstående stämma.

24 Gå tillbaka till dina trestämmiga arrangemang på ”Jag vet en dejlig rosa”, ”Fjäriln vingad syns på Haga” och ”Frida i vårstädningen” för att på några ställen:

aktivera rytmen i mellanstämmen (eller basen) med motrytmer eller genom figuration som i uppgift 22 och 23 ovan.

tillföra spänning och färg genom att utnyttja förslag och förhållningar som i uppgifterna 17–21.

- Det är viktigt att du i första hand aktiverar ”med upptakt” där rytmisk spänning behövs, t.ex. *fram mot* kadens eller slutton – alltså inte för ofta! Även när det gäller förhållningar/förslag bör du känna efter var dessa kan placeras så att det låter naturligt.

Andra melodier som lämpar sig för motrytmer:

Här är gudagott att vara	Så 71	Man borde inte sova	Sidan 271
Plocka vill jag skogsviol	Sidan 237	Liten Karin	Sidan 226

Utfyllnader

25 Komponera utfyllnader för flöjt till nedanstående melodi, spelad av en klarinett. Tänk dig att det också finns ett ackompanjemang.

- Använd avslutande motiv – som vid behov kan förkortas – från frasen som föregår utfyllnaden ("varierat eko"), se exempel 1 och 4 på sidan 113.
- Motivet måste transponeras diatoniskt för att passa harmoniken och *kan* bearbetas på ett av de sätt som visas på sidan 112.
- Bestäm på vilken ton varje utfyllnad ska landa innan du börjar och känn dig fri att "lirka" med motivet så att det låter bra!

Ackomp: F Dm B $\flat$ F B $\flat$ G7 C7 F

Sjöberg: Den första gång jag såg dig

26 Komponera utfyllnader som bygger på ett motiv i *diminution* till nedanstående melodi (se exempel 2 på sidan 113).

- Som idé till en *inledning* på din utfyllnad kan du använda motivet (med eller utan upptakt) i föregående fras – förslagsvis utan punktering.

utnyttja motivet i föregående takt (utan punktering) för en utfyllnad i diminution!

Gm D7 Gm D7 Gm (Cm) D7 Gm D/F $\sharp$

Gm/F Gm/E E $\flat$ D7 Gm (Cm) F7 B $\flat$ osv.

C. M. Bellman: Liksom en herdinna

27 Skriv ett längre arrangemang för två eller tre blås/stråkinstrument plus ackompanjemang och variera med olika tekniker, t.ex.:

- utfyllnader
- tvåstämmighet
- enstämmiga bakgrunder

Se "Planering" på sidan 121 och "Introduktion och coda" på sidan 125.

28 Skriv en obligat andrastämma till nedanstående (eller annan) melodi, för flöjt och klarinett med ackompanjemang av piano eller gitarr plus bas (ackordanalys eller utskrivet).

- För att öva upp din förmåga att göra självständiga andrastämmor ska du skriva en *fristående* melodi för klarinetten som passar till ackordföljden i nedanstående exempel (*ej* en basstämma eftersom en sådan redan finns!). Du behöver alltså inte i ett första skede tänka på att den ska passa eller bilda fylliga intervall med den givna melodin, jämför ex. 1 på sidan 115!
- Bellmanmelodin har en mycket klar urlinje bestående av första tonen i varje takt. Trots ovanstående kommentar kan du ha denna linje i "bakhuvudet" och undvika att alltför ofta använda dessa toner i andrastämman.
- Utforma andrastämman med en lugnare rytmik än melodin, t.ex. med rytmer som ♩. eller ♪♪ och bilda fraser på två eller fyra takter.
- Spela sedan de båda stämmorna *plus bastoner* för att höra hur de fungerar tillsammans. Kom ihåg att det finns ett ackompanjemang som står för fylligheten om ters- och sextintervall mellan stämmorna saknas!
- Gör ändringar på de ställen som inte låter bra!

FREDMANS EPISTEL NR 35

C. M. Bellman

1 Fl.

Ackomp.: B $\flat$ E $\flat$ F7 B $\flat$

Kl.

5

B $\flat$ E $\flat$ F7 B $\flat$

9 8va

B $\flat$ F7 B $\flat$ F7 B $\flat$ B $\flat$

1 2

Kanon

29 Skriv en rundgångskanon baserad på den ackordföljd som är noterad nedan, se "Fru Musica" och "Broder Jakob" på sidan 116. Om du vill kan du göra en egen rundgång eller välja en annan tonart. Vidare kan du välja mellan att göra två-, tre- eller fyrstämmig kanon och då använda det antal notsystem du behöver.

a

- Observera att de fyra systemen också kommer att fungera som partitur och därmed visa hur stämmorna klingar tillsammans.
- Tänk på att utforma varje fras så att den bildar en fungerande del i helheten, vilket bl. a. innebär att stämmorna ibland får korsa varandra och att ackordtoner kommer att fördubblas – gäller även tersen, se "Broder Jakob"!
- Att skriva en kanon i längre notvärden är lättare att genomföra än en med kortare!

1:a insatsen 1 D Em A7 D

2:a insatsen 5

3:e insatsen 9

4:e insatsen 13

det du skriver in här kommer att klinga tillsammans med det som står på systemen ovanför!

b

Prova gärna att skriva en tvåstämmig kanon som *inte* bygger på rundgång. Studera noggrant tekniken att omtolka toner så som den visas i exempel 1 på sidan 117. Utnyttja gärna sättet att göra utvikning till parallelltonarten!

Arbetssätt

- Börja med att komponera den första biten fram till det ställe där nästa insats ska ske.
- Skriv sedan in detta i 2:a-stämman med den tidsförskjutning du valt, ex. a.
- Mot 2:a-stämman komponerar du en passande fortsättning på 1:a-stämman, ex b.
- Den nya biten skrivs in i 2:a-stämman, etc.

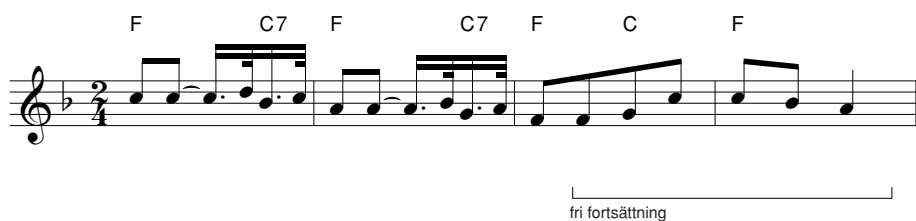
a)

b)

- 30 Öva att imitera början av en melodi i följande melodicitat. Använd imitation på prim eller oktav och fortsätt fritt på det sätt som visas i exempel 2 på sidan 117. Finn själv ut när insatsen ska starta och hur länge imitationen kan pågå innan stämman fortsätter fritt.

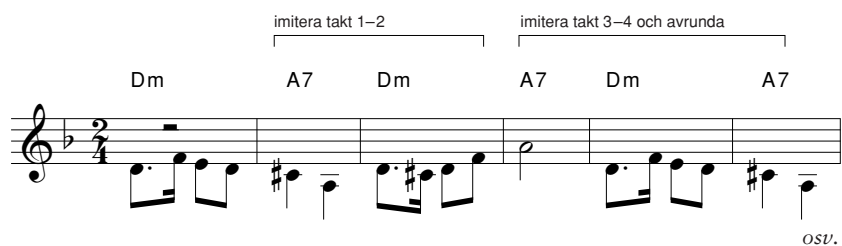
C. M. Bellman: Sång nr 11

C. M. Bellman: Vila vid denna källa

- 31 Till skillnad från föregående uppgift måste motivet i den imiterande stämman här transponeras diatoniskt och förändras – dels för att den ska passa till harmoniken, dels för att tvåstämmigheten ska klinga fulligt, se exempel 3 och 4 på sidan 117.

- Det är viktigt att du behåller det som är karaktäristiskt för motivet. I första hand är det rytmen, men även intervallens riktning. Storleken på ett språng kan alltså ändras, t.ex. kvart svaras av kvint. Däremot behåller man ofta stegvisa rörelser om de är särskilt betydelsefulla.

Sjung, min näktergal (Trad.)

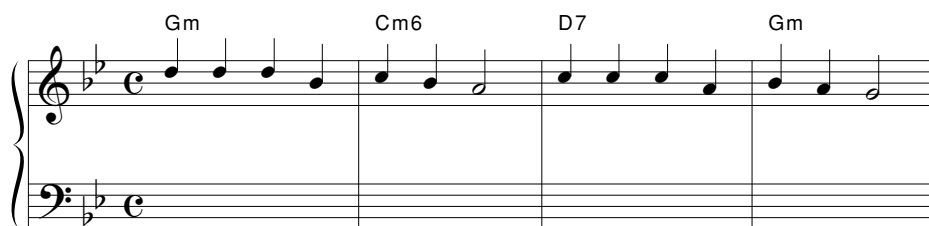

Taube: Brevet från Lillan

32 Öva dig att göra tre- och fyrstämmiga imitationer på det sätt som beskrivs i exempel 3 och 4 på sidan 117.

a *Trestämmigt:*

Imitera melodins 4–5 första toner två gånger med successiva insatser, se exempel 3 på sidan 117. Fortsätt sedan att imitera den avslutande delen av första frasen, men då endast rytmen med en ”fritt” komponerad melodilinj.

F. Zetterholm: Balladen om kärleken och pengarna

b *Fyrstämmt:*

Imitera *hela* första frasen tre gånger och fortsatt sedan ”fritt”. Vid behov kan du förändra kvintsprånget i melodin så att det passar harmoniken, se exempel 3 på sidan 117 (ex. 4 angående förändring av intervallen).

Vem kan segla (Trad.)

c *Trestämmigt plus stödjande bas:*

Utnyttja en harmoniskt stödjande bas (se exempel 4 på sidan 117) och gör imitationer i alt och tenor. Imitera motivet i första frasen och öva dig att vid behov förändra detta något för att det ska passa harmoniken.

stödjande bas

L. B. Söderlundh; Vilse

Fakta: sidorna 116–117

33 Skriv ett arrangemang för klarinett med ackompanjemang av gitarr eller piano plus bas och med en självständig överstämma som spelas av en flöjt (övervägande i 2- och 3-strukna oktaven, se omfång på sidan 134)!

- Andrastämman kan starta med en imitation och byggas upp efter anvisningarna i notbilden och principerna beskrivna i exempel 1 på sidan 119.
- De båda stämmorna ska tillsammans klinga ”fylligt”. För att uppnå detta kan du på starka taktodelar skriva in tänkbara stödtoner som bildar ”fylliga” intervall med melodin *eller* dissonanser som t.ex. tritonus i dominantseptimackord (markera gärna i flera oktaver för att ge alternativ). Med hjälp av dessa stödtoner utformar du sedan överstämman.

Principen om rörelse mellan stödtoner gör att du kan frigöra dig från att kontrollera varje enskild samklang och därmed tänka mer melodiskt/linjärt.

Minore Em imitera takt 1-3 och utveckla stämman vidare med något ökad aktivitet B7

Em Em C Am

7

Em/B B7 Em E7 Am

13

D7 G Em

19

C Am Em/B B7 C Am Em/B B7 Em

25

C. M. Bellman: Epistel nr 71 (2:a delen)

Trångföreling

34 Skriv första frasen av "Sehnsucht nach dem Frühlänge" fyrstämmigt. Inled med imitationer i trångföreling på det sätt som visas i exempel a på sidan 118 och exempel 4 på sidan 119.

- Utnyttja vid behov transponering och känn dig *fri* att bearbeta motivet. De två första tonerna är av störst betydelse!

Mozart: Sehnsucht nach dem Frühlänge

35 Fullfölj någon av imitationsövningarna i uppgift 32 eller 34 till ett fullständigt arrangemang för kör eller en instrumental ensemble. Alternativt kan du skriva en komposition där du utnyttjar imitationsteknik. Se "Planering" på sidan 121 och "Introduktion och coda" på sidan 125.